

Dubrovčanin Marko Faustin Gaľuf (Gagliuffi), posljedni naš znatniji latinist.

(1765.—1834.).

*Primljeno u sjednici razreda historičko-filologičkoga Jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 27. maja 1911.**

NAPISAO ČLAN DOPISNIK DR. ĐURO KÖRBLER.

U drugoj polovini XVIII. vijeka, kad su živi jezici već sasvim obladali lijepom knigom zapadne Europe, Dubrovnik je kniževnosti onoga doba podao još nekoliko vrsnih latinskih pjesnika. Pored Josipa Ruđera Boškovića, koji se proslavio i na polu pjesništva latinskoga, glas su o Dubrovniku raznosili tada po Italiji Rajmund Kunić, Benedikto Stay, Bernardo Zamaña, Marko Faustin Gaľuf i još nekoliko njihovih vršnjaka, koji su nov život podali mrtvim riječma Vergilija, Katula, Horacija i drugih prvaka rimskoga pjesništva. Neobičnu ovu na prvi pogled pojavu objašnjava nam djelomice obrazovanje i potonje zvanje ovih ljudi. Svima je nima materinji jezik bio hrvatski, a latinski i talijanski naučili su tek u školi. Nastavljajući nauke u Italiji odabirali su oni gotovo uvijek redovničko zvanje, a tada im je i latinski jezik postao bliži i miliji nego talijanski, pa kako tuđa zemlja nije razumjela materinoga njihova jezika, služili su se nim i u pjesničkom radu.

I Marko Faustin Gaľuf naučio je latinski i talijanski tek u školi Pijarista, koji su i u Dubrovniku naslijedili Isusovce, pa kao što su Kunić, Zamaña i drugi zemljaci prije toga stupali u isusovački red, tako je i on postao Pijaristom. Postavši učiteľem latinskoga govornništva ili, bolje, nauke o govorništvu, i nemu bješe latinski jezik bliži od talijanskoga, pa kako je iz škole ponio sa sobom u život

* Čitano u svečanoj sjednici Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 18. marta 1911.

vještinu, da sastavlja latinske pjesme, u dokolici se bavio i pjesništvom, a rano je došao i na glas kao latinski pjesnik, jer je od prirode imao živu fantaziju i osobiti dar za učenje jezika, te je brzo usvojio ne samo latinski jezik, nego i francuski i engleski. Da je život njegov padao u mirnije doba, i on bi zacijelo poput Staya bio dobio uglednije koje mjesto u kuriji rimskoj, jer je već imao nešto posla u njoj, te bi bio kao odličan svećenik i izvrstan latinski pjesnik u miru i pokoju dovršio život svoj u Rimu. No u doba najsnažnijih njegovih godina valovi su francuske revolucije poplavili i Italiju i odnijeli ga sa sobom dosuđujući mu sasvim drukčiji život. Negdašnji redovnik postade profesorom prava u Genovi, a kad je u doba reakcije iza Napoleonova pada izgubio to mjesto, provodio je nepostojan život putujući naokolo kao latinski pjesnik i improvizator, dok napokon zadnjih godina svoga života ne dobi u Genovi stalno mjesto sveučilišnoga bibliotekara, te je bar umrijeti mogao mirno.

Malo ima lića u povijesti novijega latinizma, koja bi se i po književnom radu mogla s njim isporučiti. Još mu nije bilo 20 godina, kad je kao vrstan latinski pjesnik ubrao u Rimu prve lovorike. Rano se raznuo glas i o govorničkoj njegovoj vještini, a još nije imao 30 godina, kad ga je Rim slavio kao prvoga tada latinskog improvizatora, koji je smjesta i posve lako u zgodne latinske stihove prenosio talijanske, francuske i engleske pjesme ili izricao u njima svoje misli. U Genovi se on proslavio i kao okretan sastavljač latinskih natpisa, od kojih se mnogi i danas mogu čitati na nekim zgradama i spomenicima rečenoga grada. A i kao stručni pisac pribavio je on sebi dobar glas, te je još 1833. godine, godinu dana prije smrti, štampao zanimljivu raspravu „*Specimen de fortuna latinitatis*“ ustajući na obranu latinskoga jezika, koji je tada i u učenoj knjiži sve više ustapao mjesto živim jezicima, i dokazujući svijetu živo svoje uvjerenje, da je latinski jezik zgodniji nego makar koji drugi živi, mrtvi ili umjetni jezik, te bi se njim služili svi učeni i obrazovani ljudi na svijetu.

Dok je gotovo svaki znatniji naš latinist i u novije doba našao po kojega obrađivača, Galuf nije imao ni toliko sreće, te bi ga Lubić bio uvrstio u poznati biografički rječnik dalmatinskih književnika. Pa i Appendini, koji mu je bio učenik u Rimu, kao svrzmantiju svoga reda ne pominje ga 1803. godine u povijesti dubrovačke književnosti. Ne želim time reći, da se Galufom nije nitko bavio u posljednje vrijeme, jer mi je poznato, da se pokojni

profesor dr. Milivoj Šrepel zadnjih godina života živo bavio mišlju, da prikaže njegov život i književni rad, ali ga je rana smrt spriječila i u ovoj namjeri. Krivo bi me razumio i onaj, koji bi pomislio, da je Gaľuf sasvim pao u zaborav. Nigda nije mogao propasti spomen o čovjeku, kojemu se suvremenici nijesu mogli dosta da načude zbog neobičnoga prirođenog dara za pjesništvo i vještine, s kojom se služio latinskim jezikom u vezanom i nevezanom govoru, te mu se u Genovi još za života podizao spomenik, a nakon smrti mnogi su ga poštivači slavili u pjesmi i u prozi. Ime je njegovo zabilježeno u nekoliko, napose talijanskih zbornika, a u poznatom djelu „*Galleria di Ragusei illustri*“ podao je lijepu sliku o njegovu životu i radu ugledni talijanski književnik Mlećanin Luigi Carrer (1801.—1850.), koji se za mladih dana upoznao s njime u zavičaju svome. No ni u jednom od starijih djela vijesti o njegovu životu i radu nijesu sasvim pouzdane, a nekmoli potpune. Razlogom je čudnoj toj pojavi u jednu ruku promjenljivi život Gaľufov, a u drugu vrsta književnoga rada njegova.

Još u krepkoj muževnoj dobi naš je zemljak više puta mijeňao boravište živeći najprije u Rimu, zatim u Parizu, napokon u Genovi. No posljednjih 20 godina života on gotovo i nije imao stalna boravišta, jer je zamalo cijelo to vrijeme proveo na putovanjima u društvu s uglednim nekim prijateljima, te na pr. u Gornjoj Italiji jedva ima koji grad, u kojem nije bar nekoliko dana proživio. U svakom pak od tih mjesta ostao je po koji plod pjesničkoga duha njegova, napose mnoge improvizacije, jer kako je bio žive čudi, svaki se čas namjerio na kakvu pojavu, o kojoj je misli svoje izricao u ispravnim latinskim distisima, a i prijatelji su ga rado izazivali na takav pjesnički rad kazujući mu često talijanske, francuske, engleske stihove sa željom, da bi ih smjesta prenio u latinski jezik. Samo dva tri puta našao se koji prijatelj ili slušalac njegov, koji je sakupio više njegovih improvizacija, pa ih izdao u osobitu spisu. Najviše ih je ugledalo svijet u novinama onoga mjesta, u kojem su postale, a mnogo ih je i propalo odmah u čas postanja svoga, jer sam Gaľuf vazda je malo mario za takove tvorine svoga duha nazivajući ih više puta pjesničkim igrarijama (*scherzi poetici*), pa bi ih i u glavi zadržao samo kratko vrijeme.

No i do onih plodova pjesništva njegova, koji su pribrani u osobitim spisima. teško je danas doći, te i u samoj Italiji ne ima mjesta, gdje bi ih čovjek mogao naći na okupu. Takovi su se naime spisi štampali u malenom broju i za određene lude, slušaoce

i znance njegove, a izašli su poglavito u doba iza Napoleonova pada, kad se svaka od mnogih talijanskih državnica visokim carinama ogradila protiv susjeda svojih, pa se i za uvoz knjiga mnogo plaćalo. Zato nije čudo, ako je Gałuf sam razabrao potrebu, da zajedno s onom raspravom o vrijednosti latinskoga jezika po drugi put štampa bar četiri odabrane pjesme, koje su mu se činile najbolje, a odvjetniku je Nikoli Pavese, negdašnjemu đaku svome, dopustio, da za tu knjigu priredi izbor najboljih njegovih štampanih i neštampanih improvizacija, nadzirući ga pri tome poslu. Ovoj knizi, koja je ugledala svijetlo u Turinu 1833. godine, treba da zahvalimo, što se glas o vrsnom našem pjesniku raznio posvuda po Evropi, jer je ona prodrła u svaku znatniju biblioteku, a podaje lijepu i pouzdanu sliku pjesničkoga njegova rada¹.

I natpisi su nam njegovi dobro poznati. Svu svoju kniževnu baštinu ostavio je Gałuf negdašnjemu svome đaku i potonjemu prijatelju Ivanu Antunu Scazzoli, koji se kao profesor u Alesandriji i sam istakao radnim talijanskim kniževnikom, napose vještım prevodiocem latinskih pjesnika, a izdašno je pomagao staroga učitelja svoga u danima nevoļe njegove. Da bi mu se dakle odužio za taj poklon, Scazzola je odmah iza smrti njegove stao pribirati natpise, što su u baštini bili rastepeni na različnim cedulama, pa ih je štampao u oso itoj knizi podijelivši ih prema sadržaju na više vrsta i obzirući se povrh toga na doba njihova postanja (*Alexandriae* 1837.). U toj je knizi prvi put ugledala svijet pjesnička genealogija kuće savojske, što ju je Gałuf sastavio 1832. godine u elegičkim distisima, da bi se odužio za mjesto, što ga je dobio u Genovi². No i drukčije ova je knjiga znatna, jer nam mnogi natpisi razotkrivaju gdje koju slabije poznatu stranu njegova života.

Samo od govora nam se Gałufovih malo toga sačuvalo. U predgovoru k natpisima Scazzola je zabilježio, da u baštini njegovoj

¹ *Faustini Gagliuffi Specimen de fortuna latinitatis. Accedunt poemata varia meditata et extemporalia. Augustae Taurinorum, ex officina Favale MDCCCXXXIII.* — Kako je ova knjiga postala, o tome podaje potankih uputa sam Gałuf u dva pisma, što ih 20. marta i 19. aprila 1833. piše prijatelju Biondiju u Rim. Ova su dva pisma uz još neka druga danas vlasništvo prof. dra. Milana Rešetara u Beču, pa ih s njegovim dopušteņem priopćujem u dodatku.

² Ovu je genealogiju pjesnik sastavio upravo za sinove kralja Karla Alberta: Viktora, vojvodu savojskoga, i Ferdinanda, vojvodu genovskoga, kako doznajemo iz Scazzolina predgovora (str. 9.), a ņemu ju je poslao Cezar Saluzzo, učitelj rečenih mladića.

ima i nekoliko govora, što ih je kao učitelj govorio u Rimu i Genovi. Druge nam vijesti kazuju, da je on već u Rimu sastavio 12 ili 13 takovih govora. No svi su ti govori, čini se, propali, jer porodica Scazzola, što danas živi u Alessandriji, ne poznaje Gaľufa ni po imenu, a još manje znade štogod o književnoj njegovoj ostavi. Na sreću su tri njegova govora bila i štampana, a i u doba republike rimske, u kojoj je on bio narodni tribun, štampalo se nekoliko njegovih prijedloga i političkih govora, te možemo i o govorništvu njegovu izreći opravdan sud.

* * *

Ispod slike, što je nahodimo u milanskom izdanu njegovih improvizacija od 1829. godine, Gaľuf je složio epigram od tri distiha, u kojem crta ćud i udes svoj. Epigram se otpočinje s izjavom, da je on samo „*sorte*“ Dubrovčanin, po životu da je Talijan, a po govoru Latin. Kako je pak u nega i prezime talijansko, jer je očito postalo od talijanskoga pridjeva „*gaglioffo*“, lako bi mogao tkogod pomisliti, da je on i po krvi bio Talijan. Pa ipak u nega nije bilo ni kapi talijanske krvi. Do talijanskoga naime prezimena došao je rod negov po nadimku, što ga je davno negda dobio jedan od njegovih članova, koji možda i nije bio lupež, ali svakako prevrtljiv i okretan čovjek. Još u 16. vijeku ta je riječ služila samo kao nadimak, jer među oporukama dubrovačkih građana potkraj toga vijeka nahodimo i oporuku nekoga Pavla Ivanovića „*dicti Gagliuf*“¹. S vremenom je nadimak i u toj porodici istisnuo starije hrvatsko prezime, ali krsno ime „Ivan“, od kojega je ono postalo, održalo se u njoj još dugo kasnije: tako se nazivao i otac i stariji brat našega Gaľufa i još gdje koji član negova roda.

Negov se otac rodio u Kugarima, mjestu današnje župe Mlini (*Brenum inferius*), u kojem i danas žive dvije težačke porodice toga prezimena. Po zvaću bio je on pomorski trgovac, pa je sa svojom lađom (*polacca*) trgovao duž obalâ Sredozemnoga mora, naročito u Levanti, zajedno s braćom Nikolom, Vlahom i Antunom. Pošto je oko 12 godina proživio na moru i privrijedio priličan imutak, sastajemo ga potkraj 1753. godine u Dubrovniku, gdje se oženio Katom, kćerju građanina Marka Ivanovića „*alias Marcovich*“. U sretnom su mu se braku rodila tri sina: prvijenac Ivan Vićentije,

¹ *Testamentu Notariae*, knjiga 50. (za 1595.—1599. god.), fo 86.

koji je samo nekoliko godina živio, 11. juna 1756., naš pjesnik Baldo Marko Faustin Fraňo na Faustino 15. februara 1765. i Nikola Polikarpo Stanislav 26. januara 1769. Još samo dvije godine poslije toga živio je Ivan, i 19. novembra 1771. pokosi ga smrt u dobi od 45 godina ostavivši imutak ženi Kati, da ga na smrtni po volji razdijeli među sinove Marka i Nikolu¹. I braća su se njegova nastanila i pooženila u Dubrovniku, a ondje je živio i brat žene njegove Dominikanac Fraňo Marković.

Dok mu se i mlađi brat dao na trgovinu, Marku je, čini se, već majka odabrala svećeničko zvanje. O dječjačkoj dobi njegovoj slabo bismo drukčije što god znali, kad on sam ne bi govorio o obrazovanju svome u Dubrovniku, i to u spisu, što ga napisa na obranu latinskoga jezika. Tamošnji licej, kojim su tada već upravljali Pijaristi, imao je četiri niža razreda i tri godišta filozofije. Marko je još prije navršene 12. godine dospio u posljednji od ona četiri niža razreda, u retorički razred, pa je već tada odavao osobitu ljubav za latinsko pjesništvo. On nam sam pripovijeda, da se u one četiri godine nije učilo mnogo predmeta: glavna se briga posvetila latinskomu jeziku, a uza to se samo crkvene i svjetske povijesti učilo nešto više. U svagdašnjem govoru služili su se materinim jezikom hrvatskim i on i drugovi njegovi, od kojih najvredniji bio je Andrija Altesti, ali su i od svoje volje rado sastavljali kraće talijanske govore ili latinske pjesme, kojima su stariji ljudi više puta pleskali. Tako se i on još u Dubrovniku izvještio u latinskom pjesništvu, a da je i drukčije bio izvrstan đak, razbiramo već po tome, što su ga Pijaristi, pošto je svršio i filozofiju, primili u „*Collegium Nazarenum*“, središnji svoj zavod u Rimu, da svrši ondje teologiju i postane članom njihove družbe. Bilo je to 1780. godine. Od toga vremena, čini se, nije ga nigda više bilo u Dubrovniku, no čut ćemo još, da on unatoč tomu zavičaja nije nigda zaboravio.

I kao đak teologije Gałuf se bavio latinskim pjesništvom, a poticao ga je na taj rad i stariji zemljak njegov Benedikto Stay, tada već po svoj Evropi poznati latinski pjesnik filozof, takmac Lukrecijev, koji je odmah upoznao u nega osobiti dar za pjesništvo. Odaje nam to oduļa latinska pjesma od 50 elegičkih distiha, što

¹ *Testamenta Notariae*, kniga 81. (za 1767.—1772. god.), fo 226. — Vijesti o Ivanu i njegovoj braći dobio sam iz različitih zbornika u župnom arhivu dubrovačkom.

ju je mladi klerik kao „*novitius scholarum Piarum*“ valada još one iste godine, kad je došao u Rim, upravio na uglednoga prelata. Pjesnika, koji ga potiče na pjevanje, pita mladić, gdje je hram Febov, jer ga vruća žela goni onamo i mnogo bi toga imao opjevati, ali mu je poznato, da je strm put donde i da je gdjetko na njemu već posrnuo. Zato se on i utiče pod okrije prokušanoga pjesnika, da ga vodi na tom putu: pod njegovom će zaštitom ugledati svijetlo gdjekoji pjesnički plod mladićev, koji bi se drukčije i dalje krio u tami. Sada je on još novajlija na pjesničkom polju, ali se nada, da će se marljivim radom naskoro tako uputiti u taj posao, te ne će biti na sramotu Dubrovniku, koji je podao svijetu toliko valanih pjesnika, nego će moći obraditi svaku građu, kojugod bi mu odabrao pokrovitelj njegov.

Ova pjesnička poslanica najstarija je pjesma, što je poznajem od Gaľufa. Već nam ona odaje neobićni pjesnički dar, kojim je priroda obdarila mladoga našega Dubrovćanina, jer je puna lijepih i valano raspoređanih misli, a napisana je ispravnim latinskim jezikom, u kojem nas nekoliko biranih izrićaja živo opomiće na prvake rimskoga pjesništva Horacija i Vergilija. No da ju je mlad pjesnik sastavio, razbiramo već iz bujice rijeći, kojom se izriću pojedine misli, pa iz obila mitologićkih primjera, kojima se objašćavaju neke misli. Još boľe raspoznajemo pjesnika početnika, ako ogledamo naćin, na koji on gradi elegićke distihe. Da ne pomićem napose drugih metrićkih tvrdina, reći ću samo toľiko, da u toj pjesmi ima stih, u kojem elizije vežu sve rijeći jednu s drugom, pa da one dva tri puta vežu i oba dijela pentametra u jednu cjeľinu. No Gaľuf je i sam izjavio u pjesmi, da mu vala poput pćele pribirati znaća, želi li postati valanim pjesnikom, pa je i dalje marľivo izućavao stare pjesnike rimske, dok nije napokon postigao toľiko znaće latinskoga jezika, te je u njemu mogao izreći svaku svoju ili tuđu misao u vezanom ili nevezanom govoru, i to biranim rijećma najboljih pisaca Augustova vijeka. Mnogo su ga u tom nastojaću pomogli i valani ućitelji, što ih je imao u Rimu, naroćito Pijarist Josip Grgur Solari Genovľanin (1737.—1814.), koji je poznat u talijanskoj kniževnoj povijesti kao okretan prevodilac rimskih pjesnika, a svomu je prijašćemu ućeniku i drugu u zvaću ostao do smrti vjeran drug.

Rano, još kao klerik Pijaristć, postao je Gaľuf ćlanom poznate akademije rimske „*Arcadia*“, koja se u ono doba za brižľive uprave opata Joakima Pizzija bila znatno podigla, te je imala

svu silu članova¹. Kao Arkadanin odabrao je on naziv „*Chelintus Epiroticus*“. Prvi ga put sastajemo na sastanku rečene akademije 1. marta 1784., dakle u dobi od 18 godina, kad je pročitao nekoliko kraćih talijanskih pjesama (*ottave*) o mucu Hristovoj². Od toga dana često je glas njegov odjeknuo na sastancima rimskih Arkadana u Parasijskom lugu (*Bosco Parrasio*) na Janikulu, pa kako ga je priroda obdarila i ugodnim gласom i vrsnoćom, da kazivanje prati zgodnim kretnama lica i čitavoga tijela, već prve je on godine ubrao ondje gdjekoji plesak.

Svršivši 1785. godine teologičke nauke dopade ga mjesto učiteļa retorike u gradu Urbinu, zavičaju Raffaelovu. No već nakon dvije godine bude on pozvan nazad u Rim, da u središnjem zavodu Pijaristā preuzme mjesto učiteļa retorike, pa je preko 12 godina učiteļovao u Nazarenskom kolegiju i odgojio više potonih kniževnika. Kako je bio bistar i temelito obrazovan čovjek, daci su ga uvelike poštovali i gdjekoji mu je od njih postao kasnije dobar prijatelj. Dubok su trag u njihovim srcima ostavļali napose govori, što ih je on kao učitelj retorike govorio na početku svake školske godine preporučujući im nauke. Već u tim se govorima očitо isticala vrijednost latinskoga jezika, pa je u Gajufa jamačno još u Rimu dozrela gdjekoja od onih misli, što ih je kasnije pribrao u onom spisu. Kako su pak svi ti govori bili složeni u biranom latinskom jeziku, a kod onih je školskih svetkovina redovno bio nazočan i koji kardinal, naskoro je on kao vrstan poznavalac latinskoga jezika dobio posla u kuriji Pija VI., isprva kao „*scriptor Apostolicus*“, no s vremenom je, valada na Stayevu preporuku, postao pisarom privatnih pisama papinih i tako bio na najboljem putu, da se uspane do najviših mjesta u katoličkoj crkvi.

¹ U Arkadiji sastao se mladi pjesnik sa slavnim Viktorom Alfierijem (1749.—1803.), koji je brzo upoznao dar njegov i položivši ruku na njegovo rame prorokao mu slavu, što ga čeka u životu, kako je Gajuf sam pripovijedao kasnije prijateljima, a zabilježio je Đuro Briano u bilješkama k pjesmi, što ju je ispjevao u smrt njegovu (*Torino 1834. dalla tipografia Favale*).

² Autograf ovih pjesama nahodio se i u frañevačkoj biblioteci u Dubrovniku, te je zabilježen u popisu Čulićeve biblioteke str. 163., br. 678. Danas ga ondje više ne ima, a nestalo je iz nje još nekoliko rukopisa Gajufovih pjesama. Jedan od njih, br. 536. Čulićeva popisa, na nepoznat je način dospio u državni arhiv dubrovački: iz nje ga su pjesme: 5., 6., 7. i 10. u dodatku.

Cijelo ovo vrijeme, što ga je još proveo u Rimu, Gaľuf je bio i marľiv ćlan Arkadije i na sastancima je te akademije ćesto ćitao pjesnićke svoje sastave, te u arhivu ćezinu joć danas ima latinskih ćegovih elegija, himna, oda, epigrama i prigodnih besjeda. Svi nam ti radovi odaju, da je mladi Dubrovćanin tada već potpuno vladao ne samo jezikom latinskim, kojim je govorio, kao da se rodio u Ciceronovo doba, nego i metrićkim oblicima, što ih je odabrao za pjesnićke tvorine svoje. No ni po sadrćaju ni po obliku ove pjesme ne podaju joć nića izvanredno, jer u Rimu onoga doba bilo je dosta obrazovanih ľudi, koji su sastavľali ili bar mogli sastaviti tako isto dobre prigodne pjesme u latinskom jeziku, a okretno su se tim jezikom slućili i u govoru. Pored ćegovih pjesama i besjeda ima u arhivu Arkadije sva slićnih tvorina od drugih ćlanova, koje za nima nimalo ne zaostaju. Samo primjera radi priopćujem u dodatku neke ćegove pjesme iz toga doba, koje se zasada nahode samo u rukopisu. Od tih pjesama samo jedna je znatnija, onaj „*sermo*“, u kojem on na Horacijev naćin erta brbljava druga, koji ga je odveo u crkvu sv. Marije „*in ara coeli*“ na Kapitoliju, a uza to ćigoće i nestajaće prave vjere u Rimľana svoga doba. Zato je Gaľuf pravo doća na glas tek onda, kad se pojavio u Arkadiji kao latinski improvizator.

Tkogod je imao prilike slućati u Italiji bilo kojega improvizatora, kojih na pr. u Napuľu joć danas ima prilićan broj, znade dobro, kako je mila Talijanima ova vrsta pjesnićkoga tvoreća. U doba pape Leona X. i joć kasnije bilo je dosta i latinskih improvizatora, od kojih su nekoji smjesta umjeli kazivati ćitave epopeje¹. Kao latinski improvizator u 17. vijeku bio je na glasu i Stjepan Gradić, poznati bibliotekar u Vatikanu i dubrovaćki drćavnik. No 18. vijek dugo nije ćuo vrsna latinskog improvizatora. Zato je to veća slava ćekala naćega zemľaka, kad se u poćetku 1792. godine nenadno pojavio u Arkadiji kao improvizator, o kojem se odmah u prvi ćas moglo reći, da će daleko nadvisiti sve svoje prethodnike. Već se znalo naime dotada, da on neobićno dobro poznaje latinski jezik i da je temeljito obrazovan, a u nekoliko je pjesama i besjeda prije toga odao i to, da je u ćega ćiva fantazija, bistro oko za opaćaće i opće sve vrline, što su vaľanu improvizatoru potrebne.

¹ Pregled ove vrste pjesnićtva u Italiji podaje Adela Vitagliano u zanimľivoj kńizi: *Storia della poesia estemporanea nella letteratura italiana dalle origini ai nostri giorni*. Roma, *Ermanno Loescher* 1905. U toj se kńizi pomiće i Gaľuf na str. 132.—134.

Kako je Gajuf postao improvizatorom, saznajemo iz pisma, što ga je mnogo godina kasnije, 1819. godine, prijatelj njegov u Genovi Ivan Karlo Dinegro pribirući starije njegove improvizacije dobio od rimskoga odvjetnika Josipa Andrije Scaramuccija, koji je tako isto bio đak njegov u Rimu, pa je zabilježio nekoliko najranijih njegovih improvizacija. Na improviziranje nije ga pobudio nitko drugi nego starac Rajmund Kunić. Poznati arheolog Ivan Gerardo de' Rossi (1754.—1827.), koji je i kao pjesnik bio na glasu, čitao je u Arkadiji 27. januara 1792. neki svoj sonet. Među slušaocima bila su i naša dva Dubrovčanina. Čuvši sonet Kunić je mladomu prijatelju u razgovoru pripomenuo, da bi se taj sonet mogao zgodno prevesti sa dva latinska distiha. Gajuf se na tu primjedbnu zamislio i nakon malo je vremena priopćio sakupljenim Arkadanima savršen prijevod Rossijeva soneta u dva distiha. Dok su svi burno povlađivali okretnomu prevodiocu improvizatoru i premda je Rossi izjavio, da pjesme nije nikomu prije toga pokazao, nikako nije to mogao vjerovati nazočni Arkadanin Karlo Gaston della Torre di Rezzonico (1742.—1796.), ugledan talijanski pjesnik onoga doba. No samo kratko ga je vrijeme Gajuf ostavio u sumni.

Osam dana kasnije, 3. februara, bio je svečani sastanak Arkadana, a tada je došla među njih i markiza Josipa Cacciapiatti iz Novare, koja se kao član Arkadije nazivala „*Leucippe*“. Odličnu gošću naumio je Rezzonico pozdraviti prigodnom kakvom pjesmom, pa je u to ime složio u glavi sonet, u kojem je poredi sa Dafnom dajući joj prvenstvo. No jedva je on izgovorio tu pjesmu, ustade Gajuf i poče smjesta kazivati savršen latinski prijevod nézin u četiri distiha. Kako ga je pak priroda obdarila onom vrsnoćom, te je taj svoj prijevod umio i lijepo kazivati, od silna je pleska zaorila dvorana. Sad se dakako i Rezzonico uvjerio, da ima u néga improvizatorskoga dara, pa ga je pred svima poljubio izjavljujući, da bi se doduše i njegov sonet, kako ga nije napose napisao, mogao nazvati improvizacijom, no potpuno pravo na taj naziv uistinu da pripada Gajufovu prijevodu. I talijanska pjesma i latinski nézin prijevod budu smjesta napisani, pa se već tada općeno priznavalo, da je prijevod daleko bolji od originala, a to će i danas svak morati da prizna, tkogod ih isporedi u Scaramuccijevu pismu. Dok su misli u Rezzonicovu sonetu nešto razvučene, Gajuf je s manje riječi umio sve ono izreći, što je našao u originalu, a k tomu se poslužio oblikom, kojim bi se mogao ponijeti makar koji rimski pjesnik.

Mnogo se puta poslije toga naš zemljak javljao u Arkadiji kao latinski improvizator. No i za boravka u Rimu i još dugo kasnije samo rijetko ga kada čujemo, da bi u improvizacijama iznosio svoje misli. Gotovo sve tadašnje njegove improvizacije, koliko ih poznamo, jesu prijevodi starijih ili novijih talijanskih pjesama. Pa i improvizacije talijanske umio je on smjesta prenositi u latinske stihove odajući kod toga neobičnu moć pamćenja, jer sve misli, što bi ih čuo od talijanskoga improvizatora, izrekao bi u latinskom prijevodu istim redom i posve istovjetnim riječma. Napose bi ga čuvena improvizatorica Tereza Bandettini, među Arkadanima „*Amarilli Etrusca*“ (1763.—1837.), više puta izazivala, da se s ņom natječe, pa bi on kod toga i duže nezine improvizacije umio preodjenuti u latinsko ruho. A kad ga je jednom kardinal Stjepan Borgia (1731.—1804.) zapitao, kako može bez oduška i tako lako svladati bezbrojne teškoće prevođenja, odgovori mu Gaľuf, da mu je taj posao postao veoma lak, otkako je ono preveo Rezzonicov sonet, a ņega je preveo, jer je čutio u sebi nagon, da ga prevede, pa ga je onda i mogao prevesti. Udesivši za svoj odgovor stih, što ga je Vergilije napisao crtajući natjecanje trojanskih lađa (Enejida V, st. 231.), i ovu je on misao okretno izrekao latinskim riječma: „*potui, quia posse videbar*“.

Premda je upravo po improvizacijama došao u Rimu na glas, Gaľuf je već tada slabo mario za ņih, pa ih se zato i sačuvalo samo nekoliko. No bolje sreće nijesu bili ni govori. Uopće je u to doba samo jedan književni rad ņegov, koliko znam, osim nekih pjesama bio i štampan. Dva mjeseca naime iza smrti Rajmunda Kunića, kojega je uspomeni Gaľuf posvetio čuvstvenu pjesmu od 36 distiha upravivši je na Staya¹, umr'o je ugledni kardinal Andrija Corsini (1735.—1795.), član jedne od najstarijih porodica italskih, kojega je Kliment XIII. već u 24. godini zaogrnuo grimizom. Corsini bio je i pokrovitelj svećeničke družbe u Rimu, koja se bavila ņegovaņem bolesnikâ, a sjedište joj je bilo u crkvi Sv. Marije „*della Consolazione*“ u ulici istoga imena nedaleko rimskoga Fora. Uspomenu vrijednoga pokrovitelja družba je odlučila svečano proslaviti i povjerila Gaľufu, članu svome, da o godišņici smrti ņegove (19.

¹ *Benedicto Stay, ab epistolis pontificiis ad principes, viro ubique gentium clarissimo, elegiam in Raymundum Cunichium bonis omnibus ereptum dedicat libens merito Marcus Faustinus Gagliuffus, sch. piar. Romae, in typographio Palcariano, MDCCLXXXV. Permissu praesidium.*

januara) drži njemu u pohvalu latinski govor. A kad je naš zemljak to učinio, njegov se govor svima nazočnim članovima i poradi jezika i poradi sadržaja tako svidio, te bude određeno, da se štampom izda. Sve to doznajemo iz Galufova pisma, kojim je izdanje govora, štampana u Rimu „*typis Salomonianis*“ 1796. godine, posvetio nećaku kardinalovu Tomi, tada državnomu savjetniku i komorniku velikoga vojvode toskanskoga. U samom pak govoru pokojni kardinal, kojega je život vješto ocrtan sa nekoliko glavnih crta, poredi se sa stupom oblaka i ognja, što je Židove pratio iz Egipta u Palestinu: kaošto je i jedan i drugi stup bio na korist izabranomu narodu, tako je Corsini i danu i noću mislio i radio o boljunku ljudstva.

U doba redovničkoga njegova života u Rimu pada još jedna zgoda, koju treba napose da spomenem. Prvih dana mjeseca juna 1794. umrla mu je u Dubrovniku majka Kata, a u oporuci, što ju je napisala još 30. decembra 1793.¹ sjetila se i sina redovnika ostavljajući mu „*durante la sua vita naturale per suo livello*“ po 20 dukata na godinu od najma, što ga je nosila nezina kuća u ulici Sv. Nikole, koja se danas naziva „Priječko“, dok je sav ostali dosta znatni imutak nezina baštiniu mladi sin Nikola, tada već pomorski trgovac. No i malena ova baština naskoro je dobro došla našem improvizatoru.

* * *

Otkako je Napoleon s vojskom došao u Italiju i osnovao ondje dvije slobodne republike s ustavom francuske republike, doskora je i u Rimu preotelo mah nezadovoljstvo sa starom papinskom vladavinom, koja podanicima nije nigda davala suviše slobode misli i rada, pa ni u doba francuske revolucije. Prvi put pojavili su se ti nezadovoljnici na ulicama rimskim 28. decembra 1797., a tom je zgodom izgubio život mladi general francuski Duphaut, koji se doskora imao oženiti nekom rodicom Josipa Bonaparta, brata Napoleonova i poslanika u Rimu. Duphaut je naime htio da posreduje između nezadovoljnikâ i papinih četa, ali ove ga ubiju. Brzo je poslije toga general Berthier dobio od direktorijalne vlasti u Parizu zapovijed, da krene protiv Rima, pa kad se 10. februara 1798. s vojskom primakao k vječnomu gradu, broj je pristalicâ republike u njemu silno porastao, te je među njima

¹ *Testamenta Notariae*, knjiga 87. (za 1793.—1797.), fo 77.

bilo dosta svećenikâ iz najbliže okoline papine, a među redovnicima, koji su s dopuštećenem svojih oblasti¹ ostavili manastir i svrgli redovničku mantiju, bila su i naša dva Pijarista: Solari i Gaľuf. Pa i sam Benedikt Stay volio je ostati u Rimu kao „*Incaricato d'affari della repubblica di Ragusa*“, nego da pođe s papom u progonstvo².

Odmah prvih dana, otkako je osnovana nova republika rimska, Gaľufa, koji je bio vješt francuskomu jeziku, dopade dosta znatna posla. Kad je najmlađa republika odlučila pozdraviti vladu u Parizu, nemu bude povjereno, da sastavi u to ime pismo, 16. februara 1798. Nekoliko pak dana kasnije, 23. februara, priredila se na trgu pred Vatikanom pogrebna svečanost u spomen nesretnoga generala Duphanta, a Gaľuf bude odabran, da govori kod toga vojsci francuskoj prigodni govor, koji se odmah i štampao uporedo s talijanskim prijevodom. Govor se odlikuje kratkoćom i živošću, a završuje s proklinjanjem stare tiranide, kojoj je sada odzvonilo, pozdravljajući francusku vojsku, slobodu i ravnopravnost³. I u upravi ga je nove republike zajedno sa Solarijem i nekim drugim kniževnicima zapalo ugledno mjesto narodnoga tribuna rimskoga, pa je kao takav u tribunatu govorio nekoliko govora i iznesao više prijedloga, koji su bili štampani i na taj način rašireni u narodu. Iz svih tih govora i prijedloga, sastavljenih talijanskim jezikom, razbirmo, da je njegova riječ mnogo vrijedila u rečenom vijeću; a da je i narod rimski volio bistroga i umnoga svoga tribuna, svjedoči nam slika njegova iz tih dana, što ju je u bakar urezao Cecchini, a visjela je jamačno u kući gdjekojega tadašnjeg Rimljanina.

Pod slikom čitamo: „*Faustino Gagliuffi, tribuno delo polo Romano*“. Premda su mu tada bile tek 33 godine, duga i kudrava mu se kosa na glavi već dosta prorijedila. Visoko čelo, žarke oči, golemi pokućasti nos, velike uši, malene usne, nabrani podbradak,

¹ Vidi u dodatku pismo njegovo od 19. aprila 1833.

² Zanimljivo je Stayevo pismo republici dubrovačkoj od 27. februara 1798. (dubr. drž. arhiv saec. XVIII. fasc. XIX. num. 2450.), jer se u nemu vjerno crtaju prilike u Rimu nakon dolaska francuske vojske, pa ga zato štampam u dodatku

³ *Discours prononcé par le citoyen Faustin Gagliuffi le 5. Ventôse (23. Février) An 6, e Rep. et 1. de la République Romaine. — Discorso del cittadino Faustino Gagliuffi recitato il giorno 23. Febr. (5. Ventoso) Anno VI. Repubblicano 1. della Repub. Romana.* — Da je francuski tekst original, a talijanski samo prijevod, razbira se već po tome, što se u oba upotrebljava 2. lice plurala u nagovorima, pa i za Boga.

čitavo subonavo lice odaje nam čovjeka mislioca oštra uma. Na njemu ne ima više redovničkoga ruha, nego je obukao dugi francuski kaput onoga doba, pa izbrisao tako sa sebe i posljednji trag negdašnjega svog zvańa. Još su mi dvije tri slike njegove iz razlićnih dobi njegova života poznate, a vidio sam i poprsje, što mu ga je još za života prijatelj Ivan Karlo Dinegro podigao u perivoju svoje polaće u Genovi, ali ova se slika najpotpunije podudara s opisom, što ga je mnogo kasnije, 1825. godine, podao u Monakovu nekoj barunici Gersdorf sam pjesnik o sebi, kad ga je zamolila, da bi joj dao sliku svoju:

*Effigiem tibi habere meam, Kerstorfia, quaeris?
Eccam. Quam nequeat pingere pictor, habet.
Alta mihi frons est, nasus porrectior aequo,
Glaucia oculorum acies, grande superciliũ;
Non tristis macies, blando reverentia vultu;
Vivida vis latitans. Quod petis, ipse dedi.*

Ponovljenoj republici rimskoj bio je dosuđen samo kratak život. Već u početku 1799. godine, kad je ruski general Suvarov zajedno s austrijskom vojskom potisnuo Francuze u Liguriju, stala je Rimu prijetiti pogibao i sa sjevera i s juga od udruženih Rusa, Austrijanaca i napuljskih Burbonaca. No još prije, nego što je rimska republika prestala postojati (27. septembra 1799.), Gałuf je sa Solarijem ostavio Rim i preselio se u Genovu, koji mu je grad imao postati novom domovinom. U tribunatu iznesao je on još mjeseca marta (9. Germinala) 1799. prijedlog jedan, koji se i štampao¹, no naskoro se iza toga udalio iz Rima, da se onamo nigda više ne povрати.

U doba republike rimske, dok su ga svega zaokupili državni poslovi, naš se zemljak očito malo mogao baviti pjesništvom. A i u Genovi mu je u prvo vrijeme tamošnjega boravljenja malo vremena preostajalo za takav posao, dok u službi ligurske republike ne dobi mjesto kod poslanništva grada Genove u Parizu. Bilo je to negdje potkraj 1799. ili u početku 1800. godine, svakako prije, nego što su udruženi Englezi i Austrijanci stali podsjedati Genovu, kod čega je nastradao i Solari, te je duže vremena bio zatvoren u Livornu. Poslanik grada Genove u Parizu bio je tada Josip Fravega

¹ *Repubblica Romana. Tribunato. Mozione del cittadino Faustino Gagliuffi, membro del Tribunato, ... fatta nella seduta de' 9 Germinale anno VII.*

(1763.—1833.), koji je sa ženom Marijom Franciskom rođenom Garibaldi (1774.—1828.) gostoljubivo primao u kuću svoju mnoge prognanike iz Italije. Kod njega se Gaľuf u početku mjeseca septembra 1800. sastao i sa znamenitim improvizatorom talijanskim Fraňom Giannijem (1750.—1822.), koji se tada stalno nastanio u Parizu postavši naskoro carskim pjesnikom s plaćom od 6000 lira na godinu. U Fraveginoj je kući Gianni kazivao dvije duęe improvizacije: „*L'assedio di Genova*“, u kojoj je crtao strahotę spomenutoga podsjedańa, i „*La battaglia di Marengo*“, u kojoj je hvaleći Napoleona i junačku njegovu vojsku opjevao krvavu onu bitku od 14. juna 1800. Među knięevnicima, koji su se toga dana (22. Fruktifera VIII. godine) sastali kod Fravege, bio je i Gaľuf; i tek što je Gianni dovršio svoje improvizacije, ustade nař zemľak i poće kazivati latinski nńhov prijevod u čistim heksametrima ne izostavivši nijedne znatnije misli talijanskoga originala. Sluřaoei su se već Gianniju divili, no još ih više iznenadi Gaľufovo pamćeńe i poznavanę latinskoga jezika, pa kako su se dva člana druřtva, markiz Gaspar Sauli i knięevnik Luigi Lamberti (1759.—1813.), pobrinuli, te se sve to odmah zabiľeęilo, nekoliko dana kasnije izađe kod Didota starijega spis s talijanskim originalom i Gaľufovim prijevodom¹.

Tako je dakle Gaľuf i u Parizu dořao na ģlas kao latinski improvizator. No u tri godine, što ih je proveo u sluębi tamořnjega poslańiřtva grada Genove, mańe se on bavio pjesniřtvom, jer su ga svega zaokupili zvanićni nęgovi poslovi, a pored toga je već u Parizu, ćini se, poćeo ućiti pravo, kojemu se kasnije sasvim posvetio. U poćetku 1803. godine vratio se Fravega u Genovu, a sa sobom je poveo i Gaľufa, koji mu je do smrti ostao zahvalan, pa je i za nęga i za ženu mu sastavio lijepe nadgrobne natpise. Odsada je on stalno boravio u Genovi, pa se i ondje do smrti bavio latinskim pjesniřtvom, a novine su genovske ćesto donosile kraće ili duęe nęgove pjesme, među nńma i dosta improvizacija. Tako one već 5. marta 1803. saopćuju opis muzićeke i pjesnićeke većeri, što ju je građanstvu genovskomu priredio u svojoj kući tadařni pošlanik francuski i prijatelj Napoleonov Hrisostom Saliceti (1757.—1809.), a Gaľuf se kod nęe istakao prenesavři smjesta u glatke latinske distihe dvije talijanske improvizacije, što

¹ *Versi estemporanei di Francesco Gianni, colla traduzione improvvisa di Faustino Gagliuffi, cantati nella Conversazione letteraria del 22 fruttifero in casa del cit. Giuseppe Fravega. Parigi, P. Didot il maggiore, anno VIII.*

ih je o zadanoj građi podala društvu Salicetijevu Tereza Bandettini, davna njegova znanica. U tom se opisu izrijeком pripominje, da se Gaľuf tek nedavno vratio u Genovu, a doveo ga je sa sobom senator Fravega.

No prvih 12 ili 13 godina života u Genovi imao je Gaľuf i drugoga posla, te je samo dokolicu mogao posvetiti pjesništvu. Još one iste godine, koje se vratio iz Pariza, 3. novembra postade on bibliotekarom i profesorom retorike u tamošnjem sveučilištu, gdje se doskora sastao i sa drugom Solarijem, koji je 1804. godine postao profesorom grčkoga jezika. Imajući dvojaku službu i vršeći obje savjesno malo mu je sada vremena preostalo za pjesnički rad. Ipak je on i tada sastavio nekoliko prigodnih pjesmica talijanskih i latinskih, kad se Napoleon krunio najprije u Parizu za francuskoga cara (2. decembra 1804.) i nekoliko mjeseci kasnije (26. maja 1805.) u Milanu za kralja Italije, a te su se pjesme i štampale među drugim pjesmama za te dvije svetkovine¹. Vraćajući se pak sa kruženja iz Milana Napoleon se navrnuo i u Genovu, a za tu je zgodu Gaľuf sastavio četiri natpisa, koje nam je Scazzola sačuvao, pa su uopće najstariji natpisi njegovi, što ih poznajemo.

Otkako je Napoleon bio kralj Italije, njegov je *Code Napoléon* i u Genovi stao na snagu, pa je trebalo da ga uče i daci tamošnjega pravnčkog fakulteta. No Ambrozije Laberio, tadašnji profesor građanskoga prava, koji je tumačio i Napoleonov zakonik uputivši se brzo u taj predmet, bio je već star čovjek, a mlađi su pravnici slabo poznavali francuski jezik. Kao dobar poznavalac francuskoga jezika bude dakle Gaľuf odabran za njegova nasljednika, a da može svršiti pravo, što ga je još u Parizu, čini se, počeo učiti, odriješiše ga 2. novembra 1805. od bibliotekarske službe. Pošto je dovršio pravnčke nauke i postao doktorom prava, naslijedi on Laberija na profesorskoj stolici 1810. godine, a kad je dvije godine kasnije, 25. maja 1812., Laberio umr'o u visokoj starosti napolak slijep i gluh, zbor pravnčkoga fakulteta povjeri njegovu nasljedniku, koji se dotada i u Genovi već više puta istakao kao vrstan govornik,

¹ *Raccolta di XV sonetti concatenati presentati al Saliceti per la solenne incoronazione di Napoleone I. Genova 1804.* (Gaľufov je 2. i 14. sonet). — *Per la solenne incoronazione di Napoleone I, imperatore de' Francesi e re d'Italia, corona poetica . . . dagli Arcadi Chelinto Epirotico, Endoro Menalio, Filipo Cionio, Timoleonte Atticense e tradotta liberamente da B. Barère, Parigi, Gratiot 1805.* (Ostala tri Arkadanina jesu Ivan Karlo Dinegro, Nikola Ardizzoni, Luigi Serra).

da zaslužnomu pokojniku drži posmrtni govor. I taj je govor bio štampan, a sastavljen je upravo vještački¹. S malo je riječi Gaľuf umio ocrtati zaslužnoga trudbenika na pravničkom polu osvjetlivši i nastavnički njegov rad i cijeli život, a kod toga je pokazao, da je i sam vrstan pravnik, koji dobro poznaje tadašnje stanje pravničkih nauka. Ne bih trebao ni spomenuti napose, da je i taj govor napisan biranim latinskim jezikom, koji bi i Ciceronu mogao biti na čast.

Kao profesor građanskoga prava Gaľuf je svojski nastojao oko toga, da mu đaci što bolje upoznaju Napoleonov zakonik, pa kako je okretno sastavľao latinske stihove, prenesao je u njih sve znatnije ustanove njegove, da bi ih mladi pravnici lakše zadržali u pameti. I kao profesor prava bio je on ľubimac đaka, koji su se okupľali oko nega ne samo u školi, nego i kod kuće, pa su i na ulici redovno bili oko nega, kako doznajemo od Scazzole. A i u kasnijem njegovu životu sastajemo uz nega većim dijelom ľude, koji su u Genovi bili đaci njegovi. Đaci su mu bili Ivan Karlo Dinegro, Ivan Antun Scazzola, Ivan Krstiteľ Castiglioni, u kojega je kući i umr'o, Nikola Pavese, markiz Nikola Crosa i mnogi drugi potofni prijatelji njegovi. Pa i dva Dubrovčanina, braća Antun i Tomo Krša, bar neko su vrijeme slušali i nega.

Kao pravnik mnogo se on u to doba bavio i odvjetničkim poslovima, a kako je bio dobar poznavalac zakona i još k tomu okretan govornik, mnogi su mu se ľudi povjerali, da ih zastupa na sudu.

Ne samo kratko vrijeme mogao je on mirno živjeti kao pravnik u Genovi. U decembru 1814. odredi bečki kongres, da Genova ima pripasti Pijemontu, a kad je kralj Viktor Emanuel I. preuzeo taj grad u svoju vlast, plodovi nećuvene one reakcije, koja je u Pijemontu našla već toliko žrtava, pokazale se i u negdašnoj ligurskoj republici. Gaľuf je tada imao doduše već mnogo moćnih prijatelja među genovskim plemićima, a izmirio se dotle i s papom Pijem VII. sastavivši njemu u čast nekoliko natpisa, kad se ono u februaru 1814. vraćao iz sužanstva na svoje prijestoľe pa se na povratku neko vrijeme zadržao u Genovi². Čini se, da mu je papa

¹ *In funere Ambrosii Laberii, juris consulti et antecessoris Genuensis, oratio Faustini Gagliuffi. Ex decreto facultatis juridicae. Genuae, typis Gracianianis, anno MDCCCXII.*

² Vidi u dodatku pismo njegovo Biondiju od 19. aprila 1833.

tom zgodom podijelio i naziv opata, kojim ga 1817. godine naziva markiz Ludovik di Breme izdajući u Milanu nekoliko njegovih improvizacija¹. Sve mu je to slabo moglo pomoći: i on izgubi mjesto u sveučilištu, te ostade tako u 50. godini života bez kruha. Odvjetničkim se on poslovima mogao doduše i dalje baviti, ali u prvo se doba reakcije pravda i pravičnost uopće slabo cijenila, a pogotovu nikomu nije moglo biti od koristi njegovo poznavanje Napoleonova zakonika, koji već nije vrijedio.

Crni dani nastupiše sada u njegovu životu. On je doduše još uvijek dobivao iz Dubrovnika po 20 dukata na godinu kao dio materinstva, a kratko ga se vrijeme prije toga sjetio u oporuci i stric Antun, koji je umr'o 2. novembra 1814. bez djece, pa se nakon smrti žene mu Jelene znatan njegov imutak imao razdijeliti među pet sinovaca njegovih, oba sina brata Ivana i tri sina brata Nikole, i to „*aquis portionibus*“². No onaj čas sve bi ga to slabo hranilo, da nije bilo dobrih prijatelja, koji su se za n' brižljivo starali, napose dvije porodice u Genovi, Lomellini i Dinegro, pa porodice Castiglioni u Noviju i Scazzola u Alessandriji, kod kojih je već dotada ugodno proveo gdje koji dan dokolice svoje. Tako se on kod Marka Lomellinija na njegovu zaseoku Tabarca još 1807. godine oporavljao iza teške bolesti, kako doznajemo iz natpisa, što ga je tom zgodom sastavio, a često je i odsada boravio ondje, te se sastao i s Pijem VII., 18. maja 1815., koji je došao, da posveti posjed uglednoga plemića, i s mnogim drugim odličnim ljudma. A u Noviju i u Alessandriji rado je on provodio praznike. Dinegro se pak još kao dak prijateljio s n' im, pa kako se i sam bavio pjesništvom, uvelike je cijenio neobični njegov pjesnički dar, kojim se mnogo okoristio u svom radu na tom polu.

Prvih godina iza otpusta Gajuf se još sveudio nadao, da će nazad dobiti izgubljeno ili koje drugo mjesto u sveučilištu, pa da bi ugodio kralju Viktoru Emanuelu I. i njegovoj okolini, poslužio se svakom zgodom, da ili kojim natpisom ili prigodnom pjesmom za kojega člana savojske kuće pribavi sebi milost njegovu. U to je on ime i u Turin više puta polazio, pa je 1817. godine, mjeseca listopada, upravo iz Turina došao u Milan, valjda

¹ *Alcuni versi latini estemporanei del sig. professore abate Faustino Gagliuffi raccolti in Milano dai suoi amici, Milano, per Giovanni Silvestri MDCCCXVIII.* (Na zadnjoj strani: *Il giorno IV. di Novembre*).

² *Testamenta Notariae*, knjiga 92. (za 1814. godinu), fo 38.

da i ondje pokuša sreću, te je u oba mjesta ubrao mnogo pohvale kao vrstan i još k tomu temelito obrazovan improvizator. U Turinu mu je moćan zagovornik bio Cezar Saluzzo (1777.—1853.). književnik i tajnik kraljev, kojemu je Breme u oduljem pismu posvetio onu zbirku milanskih njegovih improvizacija. U Milanu se pak zauzela za ņ osim prijatelja njegovih i grofinja Vilhelmina Bubna, žena austrijskoga generala, kojoj je sam Gaľuf namijenio rečenu zbirku, a volio ga je i grof Saurau, tadašnji namjesnik austrijski u Lombardiji. No ni na tom putovańu, na kojem je bio s ņim Ivan Karlo Dinegro, a navratili su se i u Paviju, nije on ništa postigao. Unatoč tomu još dva ga puta iza toga vidimo gdje sastavlja i duľe pjesme za kraljicu sardinsku i ņezine kćeri, da i ne pominem napose još nekoliko natpisa sastavljenih ņima u čast.

Marija Terezija, žena Viktora Emanuela I., ozdravila je 1818. godine od teške bolesti, a Gaľuf joj tom prigodom posveti pjesmu od 72 heksametra, u kojoj ņezino ozdravljenje broji u zasluge kćerima ņezinim blizankama Mariji Tereziji i Mariji Ani. Ove su dvije djevojke vrućim molbama i nuđajući u zamjenu svoj vlastiti ivot isprošile od Boga, te im je očuvao od smrti majku. Kao glasnica s neba javlja ņima, dok kleće pred ʒrtvenikom, ovu odluku Boľžu pokojna kraljica Klotilda, žena kralja Karla Emanuela (1796.—1802.). Pjesma ima natpis „*Pietas domestica*“, bila je dva puta ustopce štampana u Nizzi i u Genovi 1819. godine s talijanskim prijevodom grofa Ilariona Spitalieri di Cessole, a i samomu se pjesniku sviđala, dok ju je uvrstio i u onaj izbor od 1833. godine poklonivši je prijatelju Ivanu Karlu Dinegro.

Godinu dana kasnije boravio je naš zemľak zajedno sa Dinegrom u gradu Luki (*Lucca*), pa je ondje postao i članom dopisnikom akademije, kako doznajemo iz pisma ņegova, što ga je 1. jula 1820. upravio na Gabrijela Grimaldija, tajnika rečene akademije, zahvaljujući mu na odlikovańu¹. U Luki je tada boravila i kraljica Marija Terezija, jer se ņezina kći za koji dan imala udati za Burbonca Karla Ludovika, sina pokojnoga „kralja Etrurije“ Ludovika († 1803.) i ņene mu Marije Lujze, koja je tada bila vojvotkińa od Luke, a sin ju je naslijedio u vladi 1823. godine. Dinegro je za ovoga boravljenja u Luki na više mjesta čitao dijelove iz pjesničkoga djela svoga „*Sermoni sacri*“, 9. jula

¹ Pismo se nahodi u rukopisu 385. biblioteke „*governativa*“ u Luki.

pred samom kraljicom, a svagdje bio je s ním Gajuf, koji je talijanske njegove stihove smjesta prenosio u latinske distihe. Pred kraljicom je Dinegro čitao, a Gajuf preveo tri odula ulomka iz rečenoga djela. Dva od tih prijevoda napisao je on još iste večeri, dok ih je još imao svježe u pameti, no kad je sjutradan ujutru htio da napiše prijevod trećega mjesta, mogao se sjetiti samo triju distiha, kako doznajemo od Dinegra u onoj knizi od 1833. godine (str. 162.).

Za samu svadbu, koja se svetkovala onih dana, složio je Gajuf odulu latinsku pjesmu „*Philothæa pronuba. Eidyllum*“ od 225 heksametara, koja se zajedno s talijanskim prijevodom A. de Mortare odmah i štampala¹. Naziv dobila je ona po Filoteji, glavnom licu u pripovijesti Sv. Frañe Saleskoga, a naziva se tako, jer Filoteju šalu nebesa, da utvrdi rečeni brak i preda mladencima darove nebesnikâ: nemu najviši sardinski red Sv. Anuncijate, a njoj dragocjeno vezivo, što ga je na nebu svojom rukom izvezla poznata vojvotkinja Matilda (1046.—1125.), gospodarica Luke, koja je mnogo pridonijela ojačanju papinske vlasti. Pjesma se završuje s parafrazom psalma: *Beati omnes, qui timent Dominum*, što ga pjevaju sakupljeni svatovi, pošto je Filoteja iščezla u obliku plamena. Sadržaj i svrha je nezina dosta neznatna, ali i u njoj je naš zemljak zasvjedočio, da je u nega bujna fantazija, da građu. što mu je fantazija poda, umije vješto rasporediti, a podati joj i pjesnički oblik².

Premda se očito i kraljica zauzela za vrsnoga poznavaoa latinskoga jezika, da bi dobio stalno kakovo učiteljsko mjesto, mlitavi se nezina muž postojano skanivao, da nagrdi zloglasni onaj almanah zelenih palama iz 1798. godine, kojim se služila reakciona njegova vlada postavljajući državne činovnike i učitelje, dok napokon 12. marta 1821. ne odloži kraljevsku krunu. A kad je na prijestole sardinskih kraljeva u Turinu zasio brat njegov Karlo (1821.—1831.), kojega pridjevak „*Felice*“ narod je naskoro promijenio u „*Feroce*“, Gajuf je brzo morao izgubiti svaku nadu, da bi od ovoga vladaoa mogao što god dobiti. On je doduše i za nega u Genovi i u Turinu sastavio nekoliko latinskih natpisa, u kojima ga i hvali, ali mjesta od nega

¹ *Philothæa pronuba. Eidyllum. Lucæ, typis Francisci Bertini, MDCCCXX.*

² U pjesmi čitamo pogrješan jedan stih (137.): *Unda lacum, tacitoque per apertos gurgites calles*. Kako je to jedini pogrješni stih, što sam ga u Gajufa našao, bit će valjda i ta pogrješka nastala krivim slagara.

nije više tražio, nego se sa Dinegrom i još nekim prijateljima dao na putovanja po Gornjoj Italiji i izvan Italije pojavljujući se u odličnim društvima kao latinski improvizator. Iz ove dobi, u kojoj se glas o njemu najvećma raširio, imademo najviše njegovih improvizacija. No prije nego ogledamo taj književni rad, spomenut ću još jednu dužu pjesmu njegovu, što ju je štampao u Luki 1819. godine zajedno s nekoliko improvizacija.

* * *

Dubrovčani, koji su se odavno bavili trgovinom, imali su i u Genovi svoga konsula. U doba, kad je Gaľuf imao već mjesto u sveučilištu, bio je ondje posljednji konsul republike dubrovačke Ivan Antun Kaznačić, koji je marljivo polazio njegova predavanja u sveučilištu; i on zamoli kasnije zemľaka, neka bi mu sastavio latinsku kakovu pjesmu za prigodni spis, što ga je spremao za dan, kojega se imala krstiti i potisnuti u more nova trgovačka lađa braće Senčića, tadašnjih brodovlasnika u Dubrovniku. Gaľuf se poslužio ovom zgodom, da zavičaju svomu splete vijenac od trajne vrijednosti, pa je sastavio pjesmu od 196 heksametara s natpisom „*Navis Ragusina*“, koja se u Italiji općeno držala za najbolju od dužih njegovih pjesama. Prvi put ju je štampao Kaznačić u onom prigodnom spisu zajedno s latinskim, talijanskim i hrvatskim pjesmama drugih nekih Dubrovčana 1819. godine¹. No još iste ju je godine izdao i sam pjesnik uporedo s talijanskim prijevodom, što ga je izradio Lazar Papi (1763.—1834.), slavni književnik talijanski, tada bibliotekar u Luki². Kako je ova pjesma za nas i po sadržaju svome zanimľiva, poblíže ću se obazreti na nju.

Radnja pjesme događa se u Gružu, tadašnjoj i današnjoj glavnoj luci grada Dubrovnika. Ondje u gradilištu stoji dogotovljena nova lađa braće Senčića i sve je spremľeno, da se na glas trublje potisne u more. Sila se gledalaca zgrnula na obali, a puni su ih i čamci u zalivu. I u zaseoku se Nikole Pucića sastalo društvo uglednih gospara dubrovačkih, da vide ovu svetkovinu, a domaćin ih posluđuje kavom i voćem (st. 1.—20.).

¹ *Nave Ragusea distinta col nome del celebre antico matematico Marino Ghetaldi, componimenti latini, italiani ed illirici. Italia 1819.* — Gaľufova je pjesma štampana na posljednjem mjestu, str. 27.—33.

² *Navis Ragusina, Eudyllium, hebruscis versibus redditum a Lazaro Papiro. Lucae, typis Francisci Bertini, MDCCCXIX.*

U taj čas dođe s obale Ivan Kaznačić i zamoli domaćina, neka bi pomogao odabrati ime novoj lađi: braća vlasnici ne mogu se složiti, kako da je nazovu, i svak bi joj htio dati drugo ime, koje će oglasivati po svijetu predašnju slavu dubrovačku. Nikola se ne drži dostojnim toga odlikovanja, jer je od njegovih gostiju gdje koji vredniji od njega: ta za njegovim je stolom i krepki starac (st. 40. i d.):

*qui digna Marone
Verba sonans ithaci cecinit discrimina Ulyssæi,
Vicque minor visus summo est interpres Homero.
Ille et præsago meditatæ carmina plectro
E terra æërias docuit volitare carinas.*

Taj dakle čovjek neka odabere ime novoj lađi ili, još bolje, neka se lađa upravo po njemu prozove (st. 21.—46.).

Čitavo društvo složno je prihvatilo ovaj prijedlog i stalo klicati, neka se lađa nazove po Zamañi, ali sad ustade starac od blizu stotinu godina i smiješeći se prijatno priznade, da mu je pohvala svagda godila potičući ga na daži rad, no da je već dobio zasluženu nagradu. Neka mu radije donesu vijence, da najprije okiti grobove milih pokojnika, a kod toga ne može obuzdati boli sjetivši se žalosnih dana, što ih je Dubrovnik nedavno proživio, kad je divli Francuz pokorivši Italiju navalio i na n. Tada se prvi put sa Srđa vatra prosula na grad, mnoge su se opačine počínale, a Rijeka je krvlju tekla u more. Tada su propale mrće i omorje, ulike i sve lađe, pa da nije pritekao u pomoć Fraño sa Dunava, već i Dubrovnik ne bi bilo (st. 47.—74.).

Kod ovih riječi zape starcu riječ u grlu od jecaña i grobna tišina zavlada oko njega, a kad se malo primirio, nastavi govoriti o negdašnjoj slavi Dubrovnika, koji brojem dičnih sinova ne zaostaje ni za prvim gradovima na svijetu. Glas o njima ne će nigda propasti. Ta Dubrovčanin je bio Stay, stariji drug njegov, koji je imao plašt Lukrecijev, a Platonov duh. Dubrovačko je dijete bio i Kunić, za kojim se on sam poveo, te je stao prevoditi na latinski jezik grčke pjesnike: no dok je njegova slava, ako je uopće ima, sasvim neznatna, Kunić je dao Laciju Homera, da ga gleda u rimskome svijetlu. Pa i matematik Bošković i liječnik Baglivi zadivili su svijet svojim znanjem, te se ime njihovo po zasluži slavi. Samo jedan slavni Dubrovčanin, koji je prokrčio put i Galileju i Kartesiju i Newtonu, kojega su tragom krenuli i Euler i Lagrange, kao da je sasvim pao u zaborav: dok se njegovi

posljednici slave po cijelom svijetu, za njea nitko pravo i ne zna. Po njeu dakle, po Marinu Getaldieću (1566.—1627.), neka se nazove lađa, da bar ona raznosi po svijetu glas o zaslužnom istraživaču prirode (st. 75.—153.).

Svi su povladili tomu prijedlogu, a Kaznačić objavi odabrano ime svjetini, koja je s njeime posve zadovoljna, jer svak u Dubrovniku zna za mađionika Betu i njeovu spilu, pa neka i ostali svijet obazna za n. Lađa bude dakle blagosovena i krštena na to ime, pa je sretno puznula u more, da siječe i obara valove (st. 154.—196.).

Ovo je ukratko sadržaj pjesme, koju s pravom možemo nazvati himnom u slavu Dubrovnika. Kako će se lađa prozvati i tko joj je kum, javio je pjesniku dakako Kaznačić moleći ga, da sastavi pjesmu. Može biti, da mu je taj Dubrovčanin opisao i samu svetkovinu u Gružu. Ali opis Gruža, zaseoka Pucićeva i čitave okoline očito je plod živih uspomena, što ih je Gaľuf još kao dječak ponio iz zavičaja u svijet. A da se on i kasnije zanimao za udes rođene grude, potvrđuje nam pominanje strašnih dana, što ih je Dubrovnik 1806. godine pretrpio od Crnogoraca i Konavľana. Samo jedno nas se mjesto u pjesmi čudno doimľe. Gaľuf na Zamaľina usta proklinje Francuze, a blagosilje Fraňu I. kao spasiteľa dubrovačkoga (st. 61. i d.). Napose prva četiri stiha ovoga mjesta:

*Multa equidem (meministis enim) multa horrida dictu
Vidimus, iniusto cum nos nil tale merentes
Post captam Italiam fera milite Gallia pressit,
Hostilesque acuit non nostra in bella catervas.*

ne pristaju dobro ni Zamaľi, koji se nije baš mogao potužiti na divľaštvo Francuzá, jer su ga obasuli visokim častima, pa ih je i hvalio u nekoliko pjesama i govora. Pogotovu ih pak Gaľuf nije trebao napisati, jer se njeima teško ogriješio o zahvalnost, što ju je dugovao Francuzima za tolike blagodati. Može biti, da ga je Kaznačić zamolio, neka bi u pjesmi s pohvalom spomenuo cara Fraňu I., ali i tada nije trebalo Francuze da nazove divľacima. Uopće je on, čini se, i po nestalnom političkom mišľeňu bio pravi Dubrovčanin onoga doba, koji je pristajao uza svaku vladu, dok je imala vlast u rukama, i brzo se umio udobriti novim gospodarima, kad bi stari podlegli. Ta on je među prvima ostavio i Pija VI. i Napoleona, a bio bi se odrekao i sardinskih kraľeva, da ga je Austrija primila u svoju službu, kako je želio.

Drukčije ova je pjesma i po jeziku i po obliku svome najljepši plod pjesničkoga rada Gajufa, a to je on i sam dobro znao, dok ju je u izdanu od 1833. godine postavio na prvo mjesto i posvetio gosparu dubrovačkomu Antunu Sorgo, koji je bio posljednji poslanik republike dubrovačke u Parizu, a i tada je živio ondje baveći se poviješću svoga zavičaja. Po sadržaju pak svome ova je pjesma zavrijedila, da bi je bar svaki Dubrovčanin dobro poznao. Čitava je naime pjesma dobro zamišljena i do najsitnije pojedinosti brižljivo izrađena idila, koja ne treba da se krije ni pred Teokritom ni pred Vergilijem. Tkogod je vidio Gruž i njegovu okolinu, začudit će se, kako je pjesnik s malo riječi pa ipak vjerno i potpuno umio ocrtati okolinu njegovu ili život, što ga i danas opažamo u rečenoj luci, kad se slavi kakvo svetkovanje. Onaj pak dio Zamašina govora, u kojem se pominje pet slavni latinista dubrovačkih i podaje kratka ocjena njihova rada, dragocjen je prilog povijesti dubrovačkoga latinizma.

Svak, tko pročita ovu pjesmu, upoznat će, kako je ona pomnivo sastavljena, i rado će vjerovati pjesniku, koji se u predgovoru uzru i druge pjesme, što ih je promišljajući sastavio, gotovo tuži na trud, što ga je imao, dok ih je napisao. Svagda mu je lak posao bio, izjavljuje on na str. 33. izdanja od 1833. godine, ako je htio štogod smjesta da izreče u stihovima. Istina je, da improviziranje ima tako isto svojih teškoća i da pjesnik improvizator često dršće čitavim tijelom, dok na oko lako sipa stihove, ali časno se može ispričati, ako u čemu pogriješi. No tko promišljajući sastavlja pjesmu, taj ne ima nikakove isprike, a svladati mu valja još i veće teškoće. Zacijelo su se i Homer i Vergilije i Dante više namučili kod svoga posla nego Arhimed ili Platon, jer pjesnici ne imaju određena i stalna puta. Oni se moraju mnogo truditi, pa ipak se od toga truda ništa ne smije opaziti, jer ništa ne podaje pjesmi veću vrijednost, nego ako se čini, da je ona lako i bez muke postala.

* * *

Napustivši nadu, da bi mogao biti u Genovi ili gdje drugdje nanovo namješten, Gajuf se i odvjjetničkoga posla sasvim okanio, pa se s prijateljem Dinegrom dao na putovanje po Gornjoj Italiji. I 1822. godine bila su njih dvojica u Luki, a odande su se navratili u Pisu i u Firenzu. Na Veliki petak rečene godine bio je on u Pratu, gdje se taj dan osobito svečano slavio, i ondje ga je

opat Urban Lampredi (1761.—1838.), kojega dvije godine kasnije sastajemo i u Dubrovniku, potaknuo, neka bi pjesnički opisao svetkovanje, što ga je upravo vidio. Gaľuf to učini u 20 heksametara, a markiz se Bardi pobrinuo, te su oni bili štampani zajedno s talijanskim prijevodom¹. Još nekoliko tadašnjih njegovih improvizacija iz Pise, Luke, Firenze i Parme zabilježio je Dinegro, a štampao Pavese 1833. godine.

Daľih godina više je on puta boravio u Turinu, gdje mu je grofovska kuća Masino bila uvijek otvorena, pa je i za nezine članove sastavio više natpisa. A i mnoge su njegove improvizacije nastale u toj odličnoj kući, pa ih je nekoliko pribrano u osobitom spisu ili ih je zabilježio Dinegro². U Turinu se sastao i sa znamenitim improvizatorom talijanskim Tomom Sgriccijem (1788.—1836.), koji je ondje 1823. godine improvizirao tragediju „Ettore“. U društvu, gdje su se njih dvojica upoznala, bio je i grof Ignat di Revel, tadašnji glavar u Turinu. Sgricci je tom zgodom improvizirao dužu pjesmu, kojoj je građu podavala priča o Pigmalionu, a Gaľuf ju je kazivao latinskim riječma prenesavši je u 16 lijepih distiha. Cijelo ga je društvo obasulo hvalama, no on je čedno ustupio pohvalu Sgricciju dodavši ovaj distih:

*Sgriccius hanc multis, ego paucis: debita magna
Olli laus, venia est una petenda mihi.*

Na vrh improvizatorske slave uzdigao se naš zemľak tek 1825. godine, kad mu je bilo već 60 godina. Te je on godine, valjda opet sa Dinegrom, boravio u Milanu, kad se ondje sve spremalo, da što svećanije dočeka vladara svoga, cara Frańu I., koji je onih dana pohodio Lombardiju. Za doček i Gaľuf je ispjevao pozdravnu pjesmu od 14 alkejskih strofa nazvavši je „*Felix adventus*“, a ta se pjesma općeno tako svidjela, te su je odmah tri talijanska pjesnika prevela i štampala uporedo s originalom. Tako je ona u nekoliko dana doživjela četiri izdanja³. Nemu samu najbolje se svidio prijevod

¹ *Versi estemporanei del Don Faustino Gagliuffi, nella ricorrenza della solenne triennial processione del morto Redentore, eseguita nella città di Prato, nella sera del Venerdì Santo del anno 1822; con la versione italiana del D. P. Costantini, Prato 1822.*

² *Versi latini detti a tavola all'improvviso dal Prof. Faustino Gagliuffi in casa della signora contessa Valperga di Masino, Torino 1826.*

³ Prvi put je pjesma izašla kod Ferrarija, a onda s prijevodom Mochettijevim i Carrara-Spinellijevim kod Pirole, pa s prijevodom F. Romanija kod Rivolte u Milanu, sve 1825. godine.

negdašnjega učenika njegova Felicea Romanija Genovljanina, koji je bio ugledan književnik, pa ga je u izdanu od 1833. godine štampao uporedo uza svoj original. Pjesma izriče radost građana milanskih, koji na istočnim gradskim vratima (*porta Renza od Orientale*) nestrpljivo iščekuju dolazak cara Frañe, a kad je on prispio, crta dobrotu njegovu i ljubav, što je gaje za n svi njegovi narodi.

U izdanu od 1833. godine dao je pjesnik ovu alkejsku odu, kako je naziva, na dar mladomu patriciju milanskomu grofu Frañi Annoniju (1804.—1872.), koji je isprva bio časnik u austrijskoj vojsci, ali je kasnije kao pukovnik austrijski prebjegao k Talijanima, pa od 1848. godine i ñega susretamo meðu junacima, koji proļevaju krv za slobodu i ujediñeñe raskomadane domovine Italije. S ñim i ñegovom porodicom Gajuf se za boravka u Milanu brzo oprijateljio, te ga je Aleksandar, otac mladićev, zamolio, neka bi zajedno sa sinom mu pošao na putovanje Švicarskom, Bavarskom i Gornjom Italijom. I tako ñih dvojica mjeseca septembra 1825. krenuše preko Turina, Chambérya, Annecya u Genèveu, odande jezerom u Lausanne, pa dalje kopnom u Yverdon, Neuchâtel, Freiburg, Bern, Luzern, Zürich, Schaffhausen, te oko sredine mjeseca listopada prispješe u München, koji je upravo tada bio u žalosti zbog nedavne smrti kraļa Maksimilijana I. (umr'o 13. oktobra 1825.). Iz Münchena odoše oni u Veronu, a odande se navratíše još na nekoliko dana u Mletke, gdje je Gajuf 29. decembra one godine postao članom Ateneja. Tek iz Mletaka se vratíše u Milan, a putujući dalje u Genovu naš se zemļak zadržao još neko vrijeme u Alessandriji. Svega dakle izbivao je on od kuće nešto preko pō godine, pa je ipak u kratko to vrijeme stvorio toliko improviziranih stihova, te su oni izašli u tri osobita spisa. Na ovom su naime putu prijatelji ñegovi marļivo biležili ñegove improvizacije, ako i nijesu mogli sve uhvatiti, te izdavaći svakoga od onih spisa priznaju, da i oni samo djelomice podaju pjesničke plodove ñegova duha. No već po ova tri spisa, koji su izašli u kratko vrijeme jedan iza drugoga 1826. godine, možemo nagađati, kolik bi opseg zapremile sve improvizacije ñegova života, da su se sve sačuvalе i sve da su dospjele do nas, kod čega ipak vaļa imati na pameti, da je živa ñegova fantazija na zanimljivom ovom putu novim pojavama bila češće izazvana, da pjesnikuje, nego u svagdañem životu.

Najstarija od ove tri zbirke jest ona, što ju je u Veroni kod Libantija štampao grof Josip V. Dalla Riva, a sadrżaje

improvizacije Gaľufove, koje su postale na putu u Švicarskoj, u Münchenu i u Veroni¹. Iz predgovora Rivina, koji je pun hvale za Gaľufa, ľubimca muze Vergilijeve i Horacijeve, doznajemo, da je improvizacije na putu biležio sam Annoni, a ovaj da mu je izrijekom pripomenuo, kako su mu mnogi stihovi izmakli. Sam pjesnik, koji je želio, da se u natpisu upotrijebi riječ „scherzi“, namijenio je spis mladomu Annoniju, da mu bude uspomena na put. Ovo je pismo napisano 14. decembra 1825., onoga istoga dana, kojega su nĩh dvojica ostavili Veronu i otputovali u Mletke. Spis je dakle ugledao svijetlo u početku 1826. godine, a zanimljiv je već po tome, što u nĩmu pretežu takove improvizacije, koje su i po sadržaju vlasništvo Gaľufovo: samo četiri su pjesme u nĩmu prijevod s talijanskoga jezika, dok je u ostalima improvizator i građu sam odabrao i oblik, u koji je odabranu građu zaodio. Kao u svima zbirkama nĩgovih improvizacija, tako i u ovoj preteže elegički distih. Samo dva se puta pjesnik u njoj poslužio drugojačijim stihovima. Za pjesmu, što ju je sastavio u glavi gledajući pokop kraľa Maksimilijana, poslužila mu je alkejska strofa, pa je u četiri takove strofe oertao žalost cijeloga grada za vrijednim pokojnikom i izrekao nadu, da će novi kraľ biti nalik na oca. U Veroni pak slušao je on propovijed o čudesima, što ju je vrstan propovjednik opat Benaglia govorio u crkvi Sv. Sebastijana: kako je bio neobična pamćenja, a i stihovi su lako nicali sa nĩgovih usana, Gaľuf je već prije u Genovi i Milanu, a kasnije i u Alessandriji, dakle više puta smjesta prenesao u latinske heksametre propovijed, što bi je upravo čuo, zadržavši sve misli i razdiobu nĩzinu, pa je tako učinio i s ovom propovijedi trebajući za nũ 50 heksametara i pohvalivši još na kraju sama propovjednika u 6 heksametara.

Ovaj spis ima svega 46 improvizacija različne dužine, obično po od tri pa do deset distiha. Najviše, 22, su postale u Veroni, gdje ih je nekoliko ľudi biležilo, a bilo je i više uglednih kniževnika i naučenaka, kojima se Gaľuf po kojom improvizacijom odužio za prijazno susretanje; tako: slavni Hipolit Pindemonte, kniževnice Tereza Albarelli Vordon i Silvija Curtoni Verza, opat Josip Zamboni, poznati istraživač na polju fizike,

¹ *Scherzi estemporanei latini del sig. avvocato Don Faustino Gagliuffi in occasione di viaggio per la Svizzera, Monaco e Verona. Verona, tipografia di Paolo Libanti edit. 1826.*

i neki drugi. Zanimljiva su napose dva distiha, s kojima se odužio Zamboniju za pohvalu: ovaj mu je naučenač pokazivao neke strojeve, što ih je izumio, među njima i kretalice (*pule a secco*), koje su se kretale već nekoliko godina, pa je kod toga primijetio, da i Gaľufova usta bez prestanka pokreću nove latinske stihove. Pjesnik mu je uzvratilo s ova dva distiha, koji odaju, da se on sam od pjesničkoga svoga rada slabo nadao slavi:

Carmina perpetuo me dicis condere motu.

Vera heu! Zamboni, si tuus dicta forent;

Me moriente, cadent extremo carmina motu:

Sed stabit motus, te moriente, tuus.

Od improvizacija, što su postale u Münchenu, Annoni ih je samo pet zabilježio primjećujući, da ih je Gaľuf u Bavarskoj i u Tirolu još nekoliko stvorio, ali su propale, jer ih nije odmah napisao. Vođ im je u Münchenu bio bibliotekar Scherer, koji se pobrinuo, te su se dvije tri njegove improvizacije odmah štampale u tamošnjim novinama, pa su se tako i sačuvale. Najduža je od njih ona, što ju je sastavio u nekom društvu, kad je stigao u München glas o pobjedi, što su je lađe sardinske izvojštile nad gusarima u Tripolisu mjeseca rujna one godine: pjesma ima 10 distiha, a postala je za nekoliko časaka. No i po obliku i po sadržaju najljepši je epigram od tri distiha, u kojem pjesnik izriče divljenje svoje i kralju i narodu, pošto je na Dušni dan pohodio tamošnje groble i vidio ondje novoga kralja Ludovika I., kako sa sinčićem bez osobite pratnje boravi među narodom, koji mu na svakom koraku odaje poštovanje.

Najljepše improvizacije njegove, njih 19, postale su u Švicarskoj. Ondje su ga bezbrojne prirodne osobitosti i povjesničke uspomene često poticale, da u lijepim stihovima smjesta izreče svoja čuvstva, a kod toga je vješto ocrtao gdje koje mjesto u Švicarskoj. Najbolje mu je uspio opis padova rijeke Rajne, što ih je vidio kod Laufena: u pet distiha ocrtao je divotu toga prizora, gdje se najedamput i uza silni štropot golema rijeka ruši niz hrid, i dodao molbu na rijeku, neka bi rastavljala zavađene narode, ako bi se na njezinim obalama htjeli da pobiju. Ovi su se stihovi i njemu sviđali, kad mu ih je Annoni kasnije pročitao. U Genèvi im je bio vođ prognanik talijanski Pelegrin Rossi (1787.—1848.), poznati pravnik i državnik, a Gaľuf mu je na rastanku dao šest distiha, u kojima crta lepote rečenoga grada. Ne bi pak ni trebalo napose pominati,

da su izmamila od néga po nekoliko lijepih stihova i mjesta, u kojima su živjeli Frańo Saleski, Voltaire, Rousseau, Pestalozzi, Purry, pa historički spomenici, kakav je Svicarski lav u Luzernu ili Gessnerov kip u Zürichu. Upóće po pjesničkoj vrijednosti švicarskim njegovim improvizacijama pripada prvo mjesto među pjesmama te vrste, koliko ih poznajemo od néga.

U Mlecima je néga i Annonija dočekao mladi mu zemljak Zadranić Petar Aleksandar Paravia (1797.—1857.), koji je svršio pravničke nauke u Padovi i bio nekoliko godina austrijski činovnik u Mlecima, dok ne postade 1830. profesorom talijanskoga govornišva u Turinu. On je pribrao improvizacije, što ih je Gaľuf stvorio u Mlecima, pa ih je štampao u pismu, što ga je namijenio markizu Pavlu d'Addi, jednomu od prvih doglavnika na dvoru nadvojvode Rajnera, potkraľa Lombardije i Mletaka. D'Adda je upravo tada izbivao iz Mletaka, pa mu zato Paravia u pismu od 15. februara 1826. potanko opisuje Gaľufov tamošnji boravak i pojedine zgode, u kojima je improvizirao, saopćujući mu ujedno 32 improvizacije, što ih je sam zabilježio¹.

Mlećani su Gaľufa osobito prijazno dočekali. U društvu s Paravićom i Annonijem zalazio je on u najodličnije tamošnje kuće kazujući u svakoj po koju improvizaciju. Na badnju večer 1825. bio je kod grofíne Izabele Albrizzi, kod koje se sakupilo ugledno društvo. Ovdje se upoznao s njim mladi kniževnik Luigi Carrer, koji je bio već na glasu kao vrstan talijanski improvizator, i naš je latinist nekoliko njegovih improvizacija i starijih pjesama prenesao u glatke distihe. Drugom je on zgodom u istoj kući preveo novogrčki narodni epigram, što mu ga je saopćio Andrija Mustoxidis (1785.—1860.), poznati filolog i historik. Osim toga sastajemo ga ondje u kući plemićne Izabele Balbi, koja se bila udala za uglednoga pravnika i odvjetnika Petra Biagija (1770.—1848.), a bila je na glasu kao slikarica, te je nu i muža joj improvizator počastio dućom pjesmom od osam distiha, u kojoj ih poredi s Filemonom i Baukidom želeći im sreću ovih staraca. U kući plemića Tome Moceniga Soranzo bio je on na objedu s odličnim društvom, pa je u 10 distiha spleo

¹ *Gagliuffi a Venezia. Lettera di Pier-Alessandro Paravia allo illustre sig. marchese Don Paolo d'Adda, ciambellano di S. M. I. R. A., addetto alla corte di S. A. I. il sereniss. arciduca Rainieri, vice-re del regno lombardo-veneto ec, ec. In Venezia, presso Giuseppe Orlandelli editore. MDCCCXXVI.*

vijenac, u koji je upleo po koju pohvalnu riječ za svakoga od nazočnih gostiju. Takovih pjesama nahodimo i u drugim zbirkama njegovih improvizacija.

I s književnicima se mletačkim Gajuf mnogo sastajao. Jednom ga je pozvala u svoju kuću grofina Lukrecija Mangilli Valmarana, pa se ondje upoznao s pjesnikom Ciccognom i na njegovu je molbu izrekao nekoliko pjesama u pohvalu odlične domaćice. Sastavši se s patrijarhom mletačkim Ivanom Ladislavom Pyrkerom (1772.—1847.), koji je napisao nekoliko izvrsnih epskih pjesama uzimajući građu iz Sv. pisma ili iz povijesti, Gajuf je nemu u čast sastavio 24 heksametra, u kojima je pohvalio i život i pjesnički rad njegov. U kući grofinje Justine Renier-Michiel, koja se proslavila pjesničkim djelom „*Feste Veneziane*“, izrekao je on prema tome djelu improvizaciju od 13 distiha u slavu Mletaka. Pa i članom je on mletačkoga Ateneja postao. Došavši naime 29. decembra 1825. s Paravijom na sjednicu rečenoga društva slušao je predavanje, što ga je držao liječnik Toma Rima o tome, kako je s uspjehom uklonio čir iz vrata neke djevojke, pa je odmah nadovezao četiri distiha u pohvalu okretnoga liječnika. Iza tih stihova svi su ga članovi svečano pozdravili kao svoga druga, a on, da bi im se zahvalio za to odlikovanje, došao je još na dvije sjednice Ateneja, pa je prvi put, 5. januara 1826., prenesao u 20 heksametara prikaz o životu i radu slikara Jakova Tumicellija, što ga je upravo pročitao grof Augustin Sagredo, dok je drugi put, 12. januara, u 13 distiha prikupio sadržaj dviju pjesničkih poslanica, što ih je Paravia pročitao, jednu o Romeju i Juliji, a drugu u pohvalu seoskoga života, nadovezavši na ovu potođu zahvalu svoju, što je postao članom Ateneja.

Osobit vještak bio je Gajuf, kad je nešto trebalo ukratko i domišljato izreći, pa je i takovih njegovih stihova nekoliko postalo u Mlecima. U kući se grofinje Albrizzi govorilo i o tome, kakav bi spomenik trebalo podići slavnomu Canovi, pa je jedan od nazočnih gostiju primijetio, da bi se uspomena na Canovu najljepše proslavila, kad bi mu se na grob postavila jednostavna žara, a povrhu hram na četiri stupa. Još taj nezadovoljnik sa spomenikom onim u crkvi mletačkoj Frari nije ni izrekao do kraja svojih misli, već ga prekide Gajuf i doda, da bi na žaru trebalo postaviti natpis:

Canovae tumulo statua est data nulla. Quis auit?

Pregledavajući pak zbirku novijih kolajna, što ju je imao plemić Carminati, oko mu se zaustavilo na ovom francuskom natpisu, posljednim riječima Francuza Challiera: „*Je donne mon ame à l'éternel, mon coeur aux patriotes, mon corps aux brigands*“ i smjesta ga je prenesao u ovaj heksametar:

Do superis animam, patriae cor, corpus iniquis.

Pa i za to, da je improvizator sam brzo zaboravljao stihove, što ih je stvorio, podaje nam Paravia jedan primjer. Dok su jednom njih dvojica išli, da pohode neku mladu djevojku, koja se mimogred bavila i pjesništvom, Paravia mu izgovori dvije kitice, kojima je rečena djevojka odgovorila na njegov sonet; sastavljen noj u pohvalu. U sonetu je Paravia pripomenuo nešto o ružama djevojčina obraza, a ona mu je skromno odgovorila:

<i>Non son rose, non son fiori</i>	<i>Alla lode mal avvezze,</i>
<i>Queste guancie scolorite,</i>	<i>Si ricopron di rossore:</i>
<i>Che con rime si forbite</i>	<i>E fu allor che un roseo fiore</i>
<i>A te piacque di cantar.</i>	<i>Tu credesti di mirar.</i>

Galufu se taj odgovor tako svidio, te ga je smjesta preveo ovim distihom:

*Non rosa pallidulum vultum mihi tingit, amice;
Tingit mota tuis laudibus ora rubor.*

Nekoliko dana kasnije zateče ga Paravia kod kuće, kako se muči, da bi prikupio improvizacije predašnjih dana, pa ga zapita, sjeća li se još prijevoda onih dviju kitica. Galuf mu odgovori, da se sjeća, ali distih, što ga je rekao za potvrdu sjećanja svoga, bio je po obliku sasvim drugi:

*Vix heu! convalui. Vultum hunc rosa nulla colorat;
Si rubet, erubuit laudibus ipse tuis.*

Nije ni Paravia dospio, da zabilježi sve one improvizacije njegove, što su postale u Mlecima: u posljednoj bilešci uza svoje pismo primjećuje on, da je Galuf preveo u lijepe heksametre i ulomak iz epske pjesme o caru Rudolifu, napisane nemačkim jezikom, pošto mu ju je sam pjesnik, spomenuti već patrijarha Pyrker, preveo na talijanski jezik. Drugom opet zgodom preveo je on nekoliko dijelova

pjesme, što ju je sastavio pjesnik Petar Buratti u mletačkom narječju, ali je nije još štampao. No zato je Paravia u biješkama sačuvao nekoliko pjesama, ponajviše latinskih epigrama, u kojima mletački neki književnici slave Gajufa i njegovo pjesništvo. Antun Gambara, tadašnji predsjednik mletačkoga Ateneja, koji je upravo boravio u Bresciji, pročitavši pjesme, što ih je naš improvizator stvorio u rečenoj akademiji, pozdravio ga je epigramom od pet distiha, u kojem ga pribraja k najvećim pjesnicima staroga Lacija. Opat Karlo Adolli u epigramu od dva distiha po slatkoći njegovih riječi poredi ga s Nestorom i želi mu, da bi i starost Nestorovu doživio. A spomenuti već pjesnik Cicogna epigram od tri distiha, što ga je sastavio, da bi Gajufa obodrio na dalje improvizacije, u kući grofinje Mangilli Valmarana, otpočinu s ovim riječima:

*Espectate veni; salve Faustine poeta,
Maxima cui ratum fama perennis erit...*

Premda u zbirci mletačkih njegovih improvizacija ima više prijevoda nego stihova, koji su i po sadržaju vlasništvo improvizatorovo, boravljene nas njegovo u Mlecima ipak najbolje upućuje, kakav je on bio improvizator. Dva su nam naime očevica, koji su ga čuli u Mlecima, opisali držanje njegovo, dok je improvizirao, a ovi nam opisi odaju, da je on i po tome bio sasvim nalik na ostale talijanske improvizatore, koji su se zanjeli nekuda u drugi svijet kazujući pjesme. Pa i glas i oči bile su mu sasvim drukčije za to vrijeme. Evc, kako ga je u takovu času ocrtao nepoznati biograf njegov u Tipaldovu biografičkom zborniku glasovitih Talijana u 18. i 19. vijeku¹, koji ga je očito u Mlecima vidio i slušao: „*Al momento d'improvvisare la sua faccia diveniva ispirata. Frugolava col pollice e con l'indice alquanto nel ciuffetto di capelli che gli pendeva in mezzo alla fronte, e quindi prorompea con tal foco e con tal grazia, che scuoteva la gente più incredula. Al moto delle sue labbra, al gesto, alla pronuncia, persino coloro che non conoscevano il latino, vedevano uscir dipinti la parola ed il sentimento*“. Isto nam potvrđuje Carrer u spomenutoj već biografiji. Nemu Gajuf mnogo više vrijedi, nego mnogi drugi improvizatori talijanski, jer je bio ne samo obrazovan, nego i duhovit čovjek, a k tomu je misli umio zaodjeti u skladne i lijepe riječi, koje je

¹ *Biografia degli illustri Italiani del secolo XVIII e XIX* (izdavač E. Tipaldo). Venezia, tomo V, str. 469. i d.

u najzgodnijem obliku saopćivao slušačima „*accompagnando colle attitudini di una fisionomia mobilissima, e con gesti molto appropriati il significato recondito della parola.*“

Još jednom kasnije bio je Gaľuf sa Dinegrom u Mlecima, pa je i tada stvorio više improvizacija. Bilo je to 1829. godine. Tada mu je u kući odvjetnika Biagija stigla vijest, da je u Dubrovniku umr'o liječnik Luka Stulli (1772.—1828.), davni njegov znanac, koji se odlikovao kao vrstan stručni pisac i okretan sastavljač latinskih, hrvatskih i napose talijanskih prigodnih pjesama. Glas ga je taj tako potresao, te je odmah sastavio tužaliku od devet distiha, u kojoj pokojnoga zemľaka i prijateľa, s kojim je svagda ostao u tijesnim vezama, poredi po zaslugama sa Biagijem i erta gubitak, što ga je sa Stullijevom smrću pretrpjela domaja njegova.

I u Alessandriji je naš improvizator često boravio, kako sam već spomenuo, imajući ondje nekoliko vrijednih prijateľa. K njima se navratio i 1826. godine vrativši se s Annonijem iz Mletaka, a taj se put i u Alessandriji našao čovjek, koji je biležio njegove improvizacije, pa ih izdao u osobitu spisu. Odvjetnik Ivan Alliora, koji je valada bio negda Gaľufov đak, pribrao je 18 njegovih improvizacija, što su tada postale u Alessandriji, pa ih odmah i štampao sa drugim nekim pjesmama dobivši prije toga dopuštenje njegovo¹. Na spisu nije naznačena godina štampanja, no da je on mlađi od one dvije zbirke, što su postale u Veroni i u Mlecima, doznajemo već iz odgovora, s kojim je improvizator uzvratio Seazzoli i profesoru Antunu Rossiju, kad su ga pozivali, neka bi ih obdario kakvom pjesmom: u tome napolak šaljivom odgovoru pomiće se putovanje Švicarskom i Bavorskom, pa boravljenje u Mlecima. A i pjesnička poslanica, u kojoj Gaľuf, boraveći već u Genovi, dopušta Alliori, da štampa njegove improvizacije, napisana je 1. maja 1826.

Po sadržaju svome te improvizacije ne podaju ništa zanimljivo; a i njihov oblik da je savršen, ne bi trebalo ni da pomićem napose, pošto smo već ogledali dosta njegovih improvizacija. Zato ću se i obazreti samo na jednu od njih, koja nam odaje, koliko je on poštovao Vergilija. Već u ono doba bilo je dosta ľudi, kojima je Vergilije pored Homera malo vrijedio, pa su tvrdili, da bez Homera ne bi bilo ni Vergilija. Pristaše su naprotiv Vergilijevi priznavali

¹ *Versi estemporanei latini detti in Alessandria dall' avvocato Don Faustino Gagliuffi e raccolti dall' avv. Giovanni Alliora, segretario perpetuo dell' Accademia di detta città. Alessandria, dalla tipografia di Luigi Capriolo.*

doduše, da je Eneida samo čedo Ilijade i Odiseje, ali su tvrdili, da je to čedo lepše i vrednije od roditelja svojih. Među njima bio je i Gaľuf, koji više puta i u privatnim pismima izjavľuje, da je njemu Vergilije prvi pjesnik. Drugom zgodom Gaľuf je mišľeće pristalica Vergilijevih zaodio u ovaj distih:

*Virgilium fecit, dixisti, o Graecule, Homerus?
Adde etiam, pulcrum nec mage fecit opus.*

U Alessandriji pak pokazao mu u gradskoj biblioteci lijepo Zempelovo izdanje Vergilijevih djela, pa je u njemu upravo pročitao ove riječi iz prve ekloge (st. 7.): „*Namque erit ille mihi semper deus*“, kad ga je netko zapitao, koliko cijeni Vergilija. On mu odgovori Vergilijevim riječima, što ih je netom pročitao, i zanesavši se „*quasi da divino furore compreso ed agitato*“ doda ova 4 distiha:

*Quanti Virgilium ducam, quid quaeris, amice?
Tanti equidem, quanti ducere fas hominem.
Ille mihi dulci philomela est dulcior: ille est
Lilia mulcenti blanditior zephירו:
Idem ille et tacitis sylvarum sanctior umbris,
Et circum fusi fluctibus oceani.
Sed quid plura? Ille est, natura consule, et arte,
Maximus augustae simplicitatis honor.*

Improvizator ostao je Gaľuf sve do smrti, pa je i posljednjih godina života stvorio izobila pjesama te vrste. Dosta njegovih improvizacija štampalo se u to doba i u „*Giornale Arcadico*“, časopisu rimske Arkadije, koji od 1819. godine briľljivo bileži i ostali rad njegov donoseći obznane o štampanim njegovim pjesmama. Još 1823. pripočeo je u rečenom časopisu nekoliko improvizacija njegovih patrićij rimski Ludovik Biondi (1786.—1839.), s kojim Gaľuf dugi niz godina marľivo dopisuje, a kasnije ih je više puta štampao ondje sa svojim prijevodom grof Aleksandar Scolopis di Salerano. Pa i genovske su novine onoga doba pune pjesničkih njegovih tvorina, koje su se odande preštapavale u različne talijanske novine, te ih je nekoliko dospjelo i u zadarske novine „*Gazzetta di Zara*“, otkako su 1833. počele izlaziti: u rečenim se novinama nahodi i posljednja njegova improvizacija, što mi je poznata, a podaje u četiri distiha prijevod soneta, što ga je vjerni prijatelj njegov Dinegro ispjevao u smrt Enrikete, žene pjesnika Manzoniја,

koja je umrla na Božić 1833. „*Gazzetta di Zara*“ donijela je tu improvizaciju 14. februara 1834., a dva je dana kasnije Gaľuf bio već mrtav.

I dvije zbirke ńegovih improvizacija postale su još za ovih posljedńih godina. Od 3. septembra do 5. oktobra 1828. boravio je starac pjesnik kod davnoga prijateľa svoga Marka Lomellinija na posjedu ńegovu blizu Novija i u ovo je kratko vrijeme stvorio toliko pjesama, ponajviše u pohvalu domaćine, koji je već prevalio 70. godinu života, ńegovih triju udatih kćeri, pa zetova i unućadi, te je od ńih Frańo Lencisa sastavio osobiti spis i štampao ga u Milanu uresivši izdańe slikom pjesnikovom, što ju je u bakar urezao Lanzani, i dodavši starije neke improvizacije¹. Spis sadrŹaje preko 30 pjesama i nekoliko natpisa, što su tada postali. Među ńima prvo mjesto pripada dvjema odama na sunce, dok izlazi i zapada: obadvije su sastavľene u jampskim dimetrima, svaka ima osam kitica po od četiri takova dimetra, a pune su lijepih misli o koristi, što je svako živo stvorenje ima od sunca. No Lencisa izrijekom primjećuje, da je takovih pjesama postalo još i više u one dane, ali ih on sam nije dospio odmah zabiľeŹiti, a Gaľuf ih je brzo zaboravio, te mu ih nije više mogao reći, već ako je htio nanovo da ih stvori.

Druga zbirka improvizacija postala je u Parizu potkraj 1831. godine. Nije nam poznato, u kojem je poslu Gaľuf ovaj put boravio u prijestolnici francuskoj. Znademo samo toliko, da je ondje u društvu ńegovu bio neki dr. Trompeo, koji je zabiľeŹio tadašńih nekoliko improvizacija ńegovih i dao ih spomenutomu već Nikoli Pavese, da ih štampa u izdańu od 1833. godine. U Parizu je naš zemľak našao još nekoliko znanaca, pa ih je poćastio po kojim stihom. No najľepša je od tih pjesama elegija, što ju je okretni pjesnik u glavi sastavio pribliŹujući se već Parizu, 18. novembra 1831., da pozdravi ńom druga Antuna Sorga, kojega već davno nije vidio. Pjesma ima 15 distiha. Pjesnik se od srca raduje sastanku nakon dugo vremena, zamalo deset vijekova, kako mu se čini, pa pita prijateľa, je li to onaj isti grad, jer ne nahodi više u ńemu slavnih nekih velikana, na čelu im Napoleona. No milo

¹ *Scherzi poetici latini del signor avvocato D. Faustino Gagliuffi in una bella campagna del signor conte Marco Lomellini Tabarca, cominciati il 3 settembre e terminati il 5 ottobre 1828. Milano, dalla tipografia del dottore Giulio Ferrario, MDCCCXXIX.*

mu je, da je bar druga zdrava našao, jer je već drhtao od straha dobivajući glase o teškoj bolesti njegovoj, a ne mogući pohiti do nega. Sad ih je napokon udes združio, pa će bar ovo vrijeme ugodno zajedno provesti. Od početka pa do kraja pjesma je puna topla čuvstvovanja, čisti izliv prave pjesničke duše i možda uopće najbolja njegova tvorina.

Iza Dinegrove zbirke Pavese je štampao još dvije tri improvizacije, što ih je dobio od Fridrika Colle i Nikole Crose, dvaju učenika i potonih prijatelja Gałufovih, kojima starac piše, da je doduše sasvim već napustio sastavljanje pjesama, ali njihovoj se želi ne može oteti, nego šalje zamoženi prijevod Crosina soneta. Uopće možemo reći, da je on do smrti svagda jednako marljivo sastavljao i improvizirao pjesme najrazličnijega sadržaja. Zato i ima veoma mnogo pjesama njegovih te vrste. Pavese ih u izboru svome podaje nešto manje od dvije stotine, a kod toga valja primijetiti, da je u njegov izbor dospjelo razmjerno dosta malo pjesama iz starijih spisa, u kojima su bile pribrane, tako na pr. iz veronskoga izdanja od 46 pjesama samo 26, iz mletačkoga od 32 pjesme samo 14, a iz nekih drugih još i manje, da ne pominiem napose, kako malo ima u njemu takovih improvizacija, koje su samo u kakvim novinama ugledale svijet. Dosada poznajem oko 500 njegovih improvizacija, koje imaju više hiljada stihova, a i različitih lica pomiću na stotine. No dosta će biti njegovih improvizacija, koje mi još nijesu poznate, da se i ne obzirem nanovo na one, kojih nije nitko zabilježio, te su propale, tek što su postale, a moglo ih je biti više stotina. Uza sve to, što ih samo djelomice poznajemo, improvizacije zapremaju najznatniji dio kniževnoga njegova rada i najjasnije nam odaju vrijednost pjesništva njegova uopće.

Spomenuo sam već, da je dio njegovih improvizacija samo prijevod tuđih misli izrečenih u pjesmi ili u prozi i da tek kasnije zbirke podaju veći broj takovih pjesama, kojima je improvizator i sadržaj sam odredio erpedi građu obično iz okoline, u kojoj se upravo nahodio. Od nega sama, od različitih sakupljača tvorina njegovih, pa i od nekih slušalaca njegovih obaznajemo, da bi se on često sasvim preobrazio i zanio dušom nekuda u sasvim drugi svijet, kad bi osjetio u sebi nagon, da u stihovima izreče misli i čuvstva, što su se upravo rodila u nega ili ih je drugi tkogod ocrtao. Sudeći već po tim vijestima pouzdano možemo reći, da je u nega od poroda bilo dara i nagona za improviziranje i od nega bi zacijelo bio postao pjesnik, da je čitavoga života ostao samo u Dubrovniku,

kao što je plodan pjesnik bio i Vićentije Petrović (1677.—1754.), koji zavičaja nije nigda ostavio. Kod kuće bio bi postao možda i hrvatskim pjesnikom, jer da nije zauvijek otišao u tuđinu, jamačno mu i latinski jezik ne bi bio nigda postao drugim materinim jezikom. No latinskim improvizatorom jedva bi on bio postao na rođenoj grudi, da ga udes života nije odveo u Italiju, napose u Rim, gdje je podneblje takovu pjesništvu odavno bilo prijatno. Pa i vrsnoće, što su pored prirođenoga dara improvizatoru bile prijeko potrebne, mogao je on tek u Rimu kao redovnik sebi pribaviti.

Pored dara za pjesništvo i žive fantazije priroda je Galufa obdaruila i neobičnim pamćenem i u vezi s time vrsnoćom, da lako i temeljito nauči tuđe jezike. Osobito mu je dobro bio poznat latinski jezik, te nije bilo misli, koje on ne bi bio mogao izreći u tom jeziku. Već su suvremenici njegovi priznavali, da mu u poznavanju Ciceronova govora ne ima takmaca, a malo da bi mu ih jamačno i u Ciceronovo doba bilo¹. U pjesmama pak, što ih imamo od nega, pa i u ostalim književnim radovima njegovim, koji su napisani latinskim jezikom, ne ima riječi ili oblika, kojemu bi se s pravom moglo štogod zabaviti. I stihove je zlatnoga doba u rimskoj književnosti do najmanje sitnice usvojio. U pjesničkom mu je tvorenju najviše služio elegički distih, no ima među njegovim pjesmama i takovih, koje su složene u čistim heksametrima, jambima, hendekasilabima, alkejskim strofama i drugim stihovima, što ih poznajemo iz rimskoga pjesništva, a svi su ti stihovi tako savršeni, kao da ih je napisao koji prvak na pjesničkom polu Augustova vijeka. Po lakoći pak, s kojom je stvarao stihove, najrodniji je s njim Ovidije, koji, sudeći po njegovoj autobiografiji, bio je tako isto neke vrste improvizator, dok su mu u govoru stihovi sami od sebe postajali. No po sadržaju pjesnički je njihov rad sasvim različan.

Poznato je, da se Ovidije prirođenim pjesničkim darom u mladosti poslužio, da sastavlja svakojake nestašne ljubavne ili tobože poučne pjesme. U muževnoj je on dobi pisao veća pjesnička djela poučna sadržaja, a kad ga je stigla nemilost Augustova, ostatak je života potratio pišući bezbrojne jadikovke i molbe na svesilnoga cara, da bi mu se smilovao. No ni u tim kasnijim pjesmama nije se sasvim mogao oteti prirođenomu nagiñanju, te ne bi bar kojom riječju spomenuo nestašnu kakovu zgodu. Ništa nestašno

¹ Vidi na pr. pismo, što ga je Ludovik di Breme u spisu od 1817. godine upravio na Cezara Saluzza, napose str. IV. i d.

ne nahodimo u Gaľufovu pjesništvu. I ńega je u ńivotu zadesio gdje koji udarac udesa, ali iz usana ńegovih nije poradi toga izbila nikakova tuńba. Svaka pak nestańna, pogotovu sramna i postidna rijeć već mu je zbog svećenićkoga ńegova zvańa sasvim tuđa i nepoznata. Zato je i u izdańu od 1833. godine, u predgovoru uz one pjesme, što ih je promišľajući sastavio, odlučno ustao na obranu čistoće misli i sadrńaja u pjesništvu, jer je ono po ńegovu sudu namijeńeno „*Deo, virtuti et honestae delectationi*“, te krivo rade oni, koji se ńim sluńe, da ocrtaju strasti i pońude svoje. Već prije toga jasno je naznaćio mišľeńe svoje o pravoj svrsi pjesništva u improvizaciji, koja mu se čini zgodna, pa je ponavlja i na tome mjestu:

*Ah! prius, ingenui quam frangam iura pudoris,
Quamue colam infandis impia facta modis,
Arescat mea lingua precor! Nil ipse poetis,
Quos misere mala mens abripit, inideam.
Limosos horret latices divina poesis:
Illa suis puram floribus addit aquam.*

No i od brojnih talijanskih improvizatora svoga doba Gaľuf se znatno razlikovao. Među ńima bilo ih je mnogo, koji su okretno doduńe umjeli kazivati na stotine stihova, ali su slabo bili obrazovani, te je sadrńaj ńihovih stihova bio sasvim neznatan. A malo je i duhovitih ľudi bilo meću ńima. Zato nije ćudo, ako ih je nekoliko uglednih knińevnika onoga doba upravo preziralo nazivajući ih nezualicama i opsjenarima. Poznato je, da su ih dva pisca komedija, Karlo Goldoni (1707.—1793.) i Ivan Giraud (1776.—1834.), i na pozornici izvrgli javnomu ruglu, i to otprilike u isto doba, dok im se od tuńinaca gospođa De Stael i Danac Hristijan Andersen nijesu mogli dosta nadiviti. No nijedan od prigovora, što ih ćitamo u Goldonijevoj lakrdiji „*Poeta fanatico*“ ili u Girandovu komadu „*Eutichio e Sinforosa*“, ne pogađa nańega latinistu, koji se temeljitim obrazovańem svojim mogao takmiti sa svakim uglednijim suvremenikom, pa mu se svestrana obrazovanost i priznavala, a mimo to ga je priroda obdarila i pjesnićkim duhom.

Da je u Gaľufa doista bilo prirođenoga pjesnićkoga dara, da je u ńega bila prava pjesnićka duńa, u jednakoj nam mjeri svjedoće obje vrste ńegovih improvizacija. Već lakoća, s kojom je on „*stans pede in uno*“ u latinske stihove prenosio pjesme ńivih jezika, što ih je netom ćuo, utvrńuje nas u uvjereńu, da on nije bio tek obićan

kakav stihotvorac. Tako savršenih naime prijevoda, od kojih mnogi i nadvisuje original svoj, ne bi on bio mogao stvoriti ni kao najokretniji stihotvorac latinski, da ga priroda nije obdarila vrsnoćom, te se smijesta mogao prenijeti u svijet, što mu ga je tuda pjesma razotkrivala, pa pošto ju je usvojio, da je brzo preodjene i u novom ruhu saopći slušaocima. Duševni rad te vrste čista je metempsihoza i samo Bogom se nadahnuti pjesnik može s uspjehom dati na ú. Pjesme pak, u kojima je pjesnik iznosio svoje misli i čuvstva, odaju nam, da je u nje bila živa fantazija i srce, koje se uistinu umjelo podati toplu čuvstvovañu, a i po tim se dvjema vrsnoćama lako raspoznaje pravi pjesnik.

* * *

Već mu je život bio prilično na izmaku, kad se vrsnomu našem improvizatoru još jednom nasmijala sreća. 27. aprila 1831. umrije kralj Karlo Felice, o kojem Gaľuf kaže doduše u onoj pjesničkoj genealogiji savojske kuće da je razborito i po zakonu vladao¹, pa ga je i za života u nekoliko natpisa pohvalio, ali je valada i nemu kao i čitavoj zemlji odlahnulo, kad je na mjesto bešćutnoga toga vladaoca došao plemeniti i velikodušni kralj Karlo Alberto (1831.—1849.). Taj negdašnji grenadir francuski kod Trokadera i potoña nevina žrtva bitke kod Novare pobrinuo se i za Gaľufa, pa ga mjeseca jula 1831. nanovo imenova bibliotekarom sveučilišta u Genovi. U vezi je s tim imenovañem lijepi epigram, što ga je Gaľuf prvi put štampao u turinskim novinama „*Gazzetta Piemontese*“, pošto ga je kralj blagonakloñeno primio. Epigram ima natpis: „*Epigramma Faustini Gagliuffi a Rege Carolo Alberto clementer excepti*“ i nadovezujući na Vergilijeve riječi (ekloga 1, st. 42.): „*hic illum vidi iuvenem*“ poredi svoju sreću s Vergilijevom:

¹ Epigram o tome kralju u rečenoj genealogiji glasi ovako:

*Carolus, idem animo constanti et nomine Felix,
Nil nisi prudenter, nil nisi rite gerit.*

Karlo Alberto, kojega epigram čitamo odmah iza toga, nemu je: „*nostris spes inclita secti*“.

*Quamvis Virgilii vis possim dicier umbra,
Vidimus aequalem sortis uterque iocum.
Perdidimus bona nostra ambo; duravimus ambo:
Ambobus simili venit ab ore salus.
Virgilio Iuvenis, Iuvenis mihi risit; adoret
Vates ille suum, gloriior ipse meo¹.*

Tako je naš zemljak nakon 16 godina napokon ipak postigao želju, da bude nanovo namješten u sveučilištu, kojemu je žrtvovao naj-snažnije godine života.

Novo zvaće nije mu zadavalo mnogo posla, jer ga i odsele više sretamo izvan Genove nego u uredu njegovu. Još one iste godine krenuo je na put u Pariz, kako smo već čuli. Spremajući se na taj put, budući da je bio već nadomak 70. godini, napisao je i oporuku 6. oktobra 1831., u kojoj je književnu baštinu ostavio spomenutomu već Scazzoli, a sav ostali imutak davnomu znancu Ivanu Krstitežu Castiglioniju u Noviju, u kojega je kući dotada, pa još i kasnije proveo mnogo ugodnih dana. Vrativši se iz Pariza vidimo ga zabavljena uređivanjem književnoga rada svoga. U to je doba postala i rasprava ona „*Specimen de fortuna latinitatis*“, pa dok se spremao, da je izda štampom zajedno sa starijim nekim pjesničkim tvorinama, boravio je i 1832. i 1833. duže vremena u Turinu. Za ovoga njegova boravka u Turinu zadesi teška nesreća uglednoga tamošnjega profesora i zvjezdara Ivana Planu (1781.—1864.), koji se bio u Parizu oženio nećakinjom glasovitoga Lagrangea: nemu i ženi mu Aleksandrini umrije sin jedinac. Da bi utješio neumornoga istraživača na polu znanosti, Gajuf je složio pjesmu od 32 distiha i dao joj natpis „*Consolatio*“, pa pošto ju je preveo na talijanski jezik profesor Lovro Isnardi, koji ga je kasnije naslijedio u Genovi kao bibliotekar, štampao je svoju pjesmu zajedno s tim prijevodom.

Pjesma je sastavljena u obliku govora, što ga zvjezdaru Planu, dok motri zvijezde, govori pokojni sin Ludovik, koji se pretvorio u osobito sjajnu zvijezdu. Otac ga je na prvi pogled prepoznao i velika mu je utjeha, što zna, da mu sin ima boji udes nego on

¹ Ovaj epigram preštampana je „*Gazzetta Privilegiata di Venezia*“ 17. oktobra 1831. br. 234. zajedno s ovom bilješkom: „*Leggesi nella Gazzetta Piemontese: Abbiamo avuto copia di un recente Epigramma latino, lavorato del R. Bibliotecario di Genova, il celebratissimo Faustino Gagliuffi, ed i nostri leggitori ci sapranno senza fatto buon grado, che loro venga qui riferito*“.

sam. Dok se sretni otac predao sahañu, pristupi sin k ñemu moleći ga, neka bi i žalosnu mater utješio, jer je čedo ñezino sada zajedno s velikim Lagrangeom: neka se ona brine za vañanu odgoju kćeri, što joj je još ostala, a milim pokojnicima neka plete vijence. I ocu obećaje dobri sin pomoć u ñegovu istraživañu, u kojem ga izdašno pomaže i sam kralj Karlo Alberto: on će sa sjajem svojim razgoniti magle, što bi mu možda priječile motrene zvijezda.

Tako se pjesnik poslužio starim vjerovañem o prijetvoru pokojnika u zvijezdu, što ga je, koliko znamo, prvi put Kalimah upotrijebio za suvrznika opjevavši kosu kraljice Berenike u pjesmi, što nam ju je Katul bar u prijevodu spasio. No pjesma je ñegova samo po tome nalik na Kalimahovu, što i Plana otkriva na nebu novu zvijezdu, a ta je pokojni ñegov sin, kaošto je matematik i zvjezdar Konon u Aleksandriji otkrio nov skup zvijezdâ i u ñemu raspoznao kosu, koju je Berenika zavjetovala bogiñama za spas muža kralja, pa što u obje pjesme sama je zvijezda, koja ih govori. Ostali sadržaj ovih dviju pjesama sasvim je razlićan, kao što su različne bile i zgode, koje su ih izazvale. Zgodno je Gaľuf u govor pokojnoga Ludovika Plana umio uplesti ne samo pohvalu kralja Karla Alberta, nego i ñegova dva sina Viktora i Ferdinanda, pomiñući, da su bili vañani đaci ućenoga zvjezdara. Pjesma se i ñemu svidjela, dok ju je prešampao u izdañu od 1833. godine, a donijela ju je i „*Gazzetta di Zara*“¹ i još nekoliko talijanskih novina.

Ono već više puta spomenuto izdañe ñegovih pjesama i rasprava „*Specimen de fortuna latinitatis*“ bilo je doštampano u Turinu oko sredine 1833., jer dopušteñe za štampanje izdano je 18. aprila rećene godine, a kniga ima ravno stotinu listova, pa je trebalo bar dva mjeseca, dok bude gotova. Da je Gaľuf tada boravio u Turinu, doznajemo iz pisama, što ih u to vrijeme piše Biondiju u Rim dajući mu vijesti o novoj svojoj knizi, pa iz pisma, što ga je Pavese dobio od Dinegra zajedno sa dvije zbirke ñegovih improvizacija. Dinegro se u pismu veseli danu, kojega će se u ñegovu dvorcu posvetiti spomenik Gaľufov, za kojim štovaoci ñegovi u Genovi već čeznu, te će im dan ñegova povratka biti najmiliji. On se doista i vratio u Genovu, pa se i daļe bavio pjesnićkim radom, ali je živio samo još nekoliko mjeseci. U poćetku 1834. godine sretamo ga u Noviju; ondje ga u kući baštinka ñegova

¹ „*Gazzetta di Zara*“ od 24. marta 1833.

Castiglioniya iznenada zateče smrt 16. februara, pošto je tek stupio u 70. godinu života, pa su ga i sahranili u rečenom mjestu. Žela njegova, što je povjerava Biondiju u pismu od 19. aprila 1833., da bi posljednje dane života proveo u Rimu, nije mu se dakle ispunila, i Rima nije on vidio, otkako ga je ono 1799. godine ostavio. No i u zavičaj nije se nigda više vratio, premda su ga rođaci pozivali k sebi, kako doznajemo iz istoga pisma.

Koliko su suvremenici poštovali našega zemljaka, moglo se i nakon smrti njegove vidjeti. Sve talijanske novine, koje su se tek nedavno s pohvalom obazrele na turinsko izdanje njegova književnog rada¹, sa žalošću su zabilježile i smrt njegovu podajući kod toga pobliže vijesti o njegovu životu. Kratki ovaj, ali vješto napisani nekrolog priopćila je „*Gazzetta di Venezia*“ u broju 54. od 6. marta 1834., što ga je dobila iz Turina, a napisao ga je očito Paravia (20. februara):

Abbiamo ad annunziare la morte di uno dei più celebri Latinisti Italiani della nostra età, l'Avvocato, e Professore Sig. Marco Faustino Gagliuffi Ragusino, Bibliotecario della Regia Università di Genova, il quale munito de SS. Sacramenti, passò settuagenario, di questa all'altra vita, in Novi, dopo una malattia di pochi giorni. (Vedi la Gazzetta di 25 Feb^o p. p.).

Il Gagliuffi fu persona di moltissime Lettere, ed in pari tempo fauellatore giocondo ed amenissimo: ci riprodusse nei nostri tempi un genere di letteratura, il quale nei Secoli XVI. e XVII. fu, per dirlo con parole del Varchi, cosa in Italia più singolare che rara, ma che nel nostro era per più ragioni divenuto veramente rarissimo: noi vogliamo dire l'improvvisare in latino, del quale egli diede, in varie occorrenze, molti, e felicissimi saggi, sicome è fatto manifesto dalle raccolte che ne furono fatte in diverse Città, e che radunate poi in una sola l'anno scorso, sono state pubblicate colle stampe dal nostro Favale.

Leggiadria, candore, spontaneità, ed eleganza, sono le virtù onde venivano vestiti i componimenti improvvisati dal Concittadino ed emulatore dei Stuy, dei Cunich, e di Zamagna. Queste belle qualità, anzi le doti tutte della vera poesia classica, e conesse tutto lo splendore del latino sermone, si mostrano eminentemente in alcuni

¹ Opsežnije pohvalne obznane izašle su napose u spomenutom već „*Giornale Arcadico*“, sv. 56., str. 360. i d., pa u napulskom časopisu „*Progresso delle scienze, delle lettere e delle arti*“, gdje se na književni njegov rad nopće pobliže obazreo E. Catalano.

de' suoi Poemetti meditati; la sua Navis Ragusina è, a nostro avviso opera perfetta; ed essa sola insieme col saggio De fortuna Latinitatis, può bastare al persuadersi come il Gagliuffi sia stato non solo improvvisatore, ma ancora e malgrado di ciò, buon prosatore, ed eccellente Poeta.

I „Gazzetta di Zara“ u broju 19. od 7. marta saopćuje jedan takav nekrolog iz genovskih novina. Pa i nekoliko je prigodnih pjesama u smrt njegovu postalo i u Italiji i u Dalmaciji. Najvrednija je za nas tužaljka, što ju je sastavio davni njegov prijatelj Dinegro, jer nam razotkriva gdje koju slabije poznatu certu njegova života¹. Pa i spomenik mu je taj vjerni drug posvetio u svome vrtu 27. jula iste godine, a kod toga je svetkovaña bilo izrečeno nekoliko pjesama ñemu u pohvalu, dok je markiz Antun Brignole-Sale (1785.—1863.) u lijepu govoru prikazao njegov život i rad².

Sa Galufom leže u grob posledñi znatniji zastupnik novolatinskoga pjesništva, kojega je glavu i srce muza Latinka odabrala, da na njegova usta još jednom prozbori riječma Vergilija, Ovidija i drugih pjesnika prvaka Augustova vijeka. Bilo je doduše i poslije ñega dosta ljudi, koji su okretno mogli sastaviti po koju prigodnu latinsku pjesmu — takovih je ljudi bilo i u nas Hrvata još dugo u 19. vijeku —, no pjesme, što su ih oni sastavili, od slabe su ili kašto nikakove pjesničke vrijednosti odajući često tragove mučnoga svoga postaña. Čovjeka, koji bi lako gradio i smjesta kazivao latinske savršene stihove, pune lijepih i duhovitih misli, svijet poslije Galufa nije više vidio i slušao, a i prije ñega malo je bilo ljudi, koji bi se s ñime u tome mogli takmiti. Svakako je ñegovo lice i po životu svome i po pjesničkom radu jedna od najzanimljivijih pojava u povijesti novijega latinizma uopće, posledñia i najsajajna zvezda, što je zasjala na pjesničkom nebu hrvatskoga latinizma.

¹ In morte di M Faustino Gagliuffi. Canzone del Patrizio Gian Carlo Di Negro. Genova 1834.

² Per l'inaugurazione del busto di Faustino Gagliuffi nella villetta di Negro, il 27 Luglio 1834. Genova, per i fratelli Pagano.

Dodatak.

I. Mladenačke pjesme Gaľufove, koje su se saćuvale samo u rukopisu.

1. Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino D. Benedicto Stay Marcus Faustinus Gagliuffi Clericus Novitius Schol. Piar.¹

- Fons ubi Castalio surgit torrente superbus,
Inclite Phoeboco numine Stayades,
Me vis tendere iter? Vates, pia cura deorum,
Vos, quaeso, vestri me sinite esse chori.
5. O utinam detur laetam istic ducere vitam
Et nunquam dulci avellier hospitio!
Nam mage quid possit faustum contingere, quam me
Posse coronato Pegasides capite
Visere fulgentes late atque audire canentes,
10. Dum variis superos carminibus celebrant?
Dicite, ubi intonso sacrata Palatia Phoebō,
Dicite, ubi proles inclita Mnemosynes.
Te quoque Apollinea praecinctum tempora lauro
Quaeram, Flacce, lyrae te decus Ausoniae;
15. Teque etiam amplectar, quo Mantua cive superbit,
Quotquot et in diis montibus inspiciam
Vates: et sitiens Aganippidos Hippocrenes
Ad fontem pergam. Tunc mihi Castaliis,
Phoebe pater, fas posse sitim restinguere lymphis
20. Atque Aganippeos incoluisse lares.
Hinc ego iucunda nunc stratus in arboris umbra
Et nunc ad rivos lene sonantis aquae
Carminibus dicam seu Pergama, Apollinis arces,
Seu forti indomitos pectore Romulidas,
25. Brutosque atrocemque animum lethumque Catonis

¹ Pjesma se nahodi u frañevačkoj biblioteci u Dubrovniku, u rukopisu 551. Čulićeva popisa.

- Insigne et Paulum et Fabricium et Curios;
Seu repetens longinqua canam vel prima Gigantum
lurata in summos proelia coelicolas;
Orphea vel saltem eximium vatumque parentem,
30. Dum pellit blanda carminis illecebra
Barbariem morum antiquam vitamque rudem atque
Informem ac bruto consimilem pecoris.
Sive canam parvae magnum decus urbis Ulyssem,
Qui Ciconum tela et Laestrigonum insidias
35. Ac vitream sprevit Circen, qui tanta malorum
Et ponto et terris pertulit indomitus.
Eia! agite, o mecum committite responsuris,
O solii vates, carmina culminibus,
Frondosisque comas mecum vincite corollis
40. Et lauro ac violis tempora puniceis.
Ast oh! quid loquor? aut quaenam me insania cepit?
Num superasse reor lubricum et arduum iter?
O nimium demens! Heliconiadum vix nuper
Phoebi, Parnassi, carminis Aonii
45. Ac sacrae audiui lymphae vix nomen et istis
Iam sperem rebus posse frui, cytharam
Gestare atque inter facundos digna poetas
Carmina per saltus pangere Pierios?
Sub lare privato potius mea carmina, si quae
50. Exprimam, in occulta deliteant latebra,
Ne quis me audacem, ceu numina deriserunt
Admirata olim Daedalium puerum,
Cum velut insolitos nisus edocta volucris,
Quae nuper nido prodiit e patrio,
55. Dum nimirum teneris conatur currere pennis,
Vento impulsa in agrum decidit exanimis,
Haud secus ipse novo coepit gaudere volatu,
Deinde puer caeli captus amore patrem
Deseruit: sed enim dum celsior ardua spectat,
60. Heu! cera alarum tabuit igniferum
Ob solem et prono in pelagus cecidit decursu
Et miser Icaris nomina fecit aquis.
Nam vana rerum si ludar imagine, nonne
Phoebus me irato numine conspiciat
65. Amoveatque procul Musarum a culmine nostra

- Invito semper vota supercilio
Despiciens? Numen summi inviolabile Phoebi
Nulli impune datur laedere. Quid faciam?
Dum mihi Te praestes facilem, Benedicte, patrono
70. Tanto nil metuam tutus et auspicio
Ipse tuo adrepens saltem per sacra locorum
Conabor, quantum fas mihi, carpere iter,
Ne Tibi, ne cunctis, aluit quos cognita vatū
Nutrix insignes numine Apollineo
75. Ragusa, ipse unus sim dedecus, utpote qui sim
Virtute e vestra degener. O patria,
Saepe tuos miror foetus, quos fama superstes
Extulit insigni nomine conspicuos,
Queis sacro doctas afflavit numine mentes.
80. Et dignis laurum crinibus imposuit
Aonius custos, qui Musis digna locuti
Carmina despiciunt temporis invidiam.
Si coner tamen hos imitari, parva per aequor
Coner Tyrrhenum pandere linteola.
85. Ipse igitur, veluti volitans per amoena vireta
Haurit apes succos ruris odoriferos;
Replet deinde favos per multum operosa laborem,
Conabor pariter condere versiculos
Excerpens aliquid lectorum a carmine vatū,
90. Phoebe pater semper ni renuas cupidum.
Nunc opus auxilio, nunc spe. Qui vota precesque
Soletur, tandem Lucifer adveniet.
Tunc, Benedicte, iube; tunc scribam carmina, seu me
Felices iubeas concinere Elysios,
95. Sive insectari versu genus aerumnosum,
Quod Phlegetontaeis angitur in tenebris,
Seu veterum facta heroum celebrare, vel istis
Dignum etiam quidquam ludere temporibus.
Scilicet haud indigna canam: modo parce iuventae,
100. Nec mea vota alio munere dissoluam.
- *

2. P. Faustini Gagliuffi S. P.

Elegia.

- Et si laeta dies, qua se, duce coniuge magno,
 Infert Aonios Chisia nympha choros.
 Admoneat pulchra properare e fronde corollam,
 Inclita quam caro det capiti Aglaïa,
5. Haud tamen Arcadicae loca sacra revisere silvae
 Me decet et suetis ludere carminibus.
 Nam sine Cunichio, mihi mors quem nuper ademit,
 Quid peragam? Heu! longe est, qui fuit ante comes.
 Hic me ille ancipitem vultu recreabat amico,
10. Hic nostrae aptarat consona fila lyrae.
 Hic mihi plausor erat. Sed quae meminisse voluptas,
 Conscia amicitiae me loca flere iubent.
 Nunquam ultro (adiuro patriam cineresque meorum,
 Divinum adiuro Stayadae ingenium)
15. Nunquam ego... Tum media iuvanti occurrit in ira
 Pulchrior et placidas suavis, ut ante, genas
 Ipsius umbra viri: „Nec me iuvat amplius“, inquit,
 „Urgeri vestris indigetum lacrimis.
 „Immo age, quique olim veritus mortale sonantem es,
20. „Nunc sequere, aetherius quae volo civis ego.
 „I, repete Arcadiam. Sponsum salvere iubeto,
 „Dein sponsae haec nostro nomine dicta refer:
 „Si tuus, ut quondam, certis conviva diebus
 „Adloquio fruerer, candida nympha, tuo,
25. „Ultro equidem suavi numeros meditarer avena,
 „Quos tota urbs avidis auribus exciperet.
 „At quoniam superis mea sors me reddidit oris,
 „Et vates inter me licet esse pios,
 „Nil dubites: meliora canam, quae protinus ipse
30. „Audiet assidens excipietque Deus.
 „Quia ubi Davidico resonabant aethera plectro
 „Et repetet sanctas turba beata preces,
 „Pontifices magni, Latiae olim ingentia Musae,
 „Nunc duo siderei lumina concilii,
35. „Barberino alter de sanguine, Chisius alter,
 „Coniugio pridem laetus uterque tuo
 „Me comitem poscent: ibo, simul inde canemus,

- ,Quae tibi, quaeque tuo sint bona verba viro.
 ,Felices gaudete ambo, quos rite sequuntur
 40. ,Arcades auguriis caelicolaeque suis.'
 Haec ubi dicta dedit, sese, ceu suaviolens thus,
 Extulit et dulci ter cithara insonuit.
 Haec ego ut audieram, retuli memor. Arcades este
 Sponsisque et vestro plaudite Cunichio.

**3. Divo Paulo Apostolo hymnus Marci Faustini Gagliuffi.
 Tempore, quo in Gallia magnae perturbationes acciderunt.**

Pressi malorum pondere	Amoris eia pristini
Adite Paulum supplices,	Ne sis, precamur, immemor,
Qui certa largus desuper	Et nos supernae languidos
Dabit salutis pignora.	In spem reponas gratiae.
O magna Christi victima,	O magna Christi victima etc.
Doctorque, Amorque gentium,	
O Paule, nos Te vindicem,	Volente detur Numine
Nos Te Patronum poscimus.	Beata nobis caritas,
	Quam nulla turbent iurgia
	Nec ullus error sauciet.
	O magna Christi victima etc.
Nam Tu beato concitus	Qua terra late deditur,
Divini amoris impetu	Stet uno amica vinculo,
Quos insecutor oderas,	Tuisque semper effluat
Defensor inde amplexus es.	Salubre nectar litteris.
O magna Christi victima etc.	O magna Christi victima etc.
Tu vim daturus anxiis,	
Orator alme, cordibus,	Det velle nos, quod imperat,
Quot exul es, quot naufragus	Det posse summus Arbiter,
Pericla passus aspera!	Ne fluctuantes horridae
O magna Christi victima etc.	Procella noctis auferat.
Non Te cruenta verbera,	O magna Christi victima etc.
Non vincla et ardor hostium,	
Non saeva mors detinuit,	
Ne sancto adesses coetui.	
O magna Christi victima etc.	

**4. Ad Pium VI.
Pontificem Maximum Marci Faustini Gagliuffi**

Epistola.

In publica commoda peccem,

Si longo sermone morer tua tempora . . .

Hor. ad August. Epist. 1. lib. I.

En iterum accedo, Pater o sanctissime. Nam quis
Non te adiisse velit, visumque revisere? Nec nos
Grex tuus id soli petimus, sed et advena, si quem
Patria relligio nostris ab ovilibus arcet.

5. Scilicet oris honos et mens et copia fandi
Ipsa quoque argenti venientia pectora ab arcto
Imperat et nostro discretos orbe Britannos.

Quo circa ut paucis te versibus alloquar absens,
Danda mihi haec venia est. Qui mendax publica vitat

10. Iudicia, hic regem venator captat, hic olim
Occinit uni unus nocturnis digna tenebris.
Non ego. Ianiculum testor, qua Parrhasis Echo
Petrum suavidico Petrum clamore vocavit.

- Namque adsis, o Petre, favens, his terque quaterque
15. Certatum est votis: adsis, tibi credita Roma est,
O Petre, o rerum praesens tutela. Loquaces¹
Undique consurgunt speciosa fronte magistri,
Impia qui blanda conflant mendacia lingua
Et turbas agitant tumidique sibi que placentes²

20. Posse Deum sperant superis detrudere templis!
Imploramus opem. Dia exoratus ab arce
Descende et nostras Tu, qui potes, elice curas.

- Interea Arcadiis late concentibus aether
Assonat. Ingeminant plausus, quin saepe videntur
25. Iucundos geminae tinnitus edere claves,
Clavigerumque Arcas memor auguriumque salutat.
Attamen indictum ne quid, Pater optime, linquam,
Laetitia in media sunt qui formidine turpi
Squallent ceu Lybicus adstrictus nauta catenis,
30. Nempe mala incidimus, dicunt, in tempora. Saevit
Hinc exlex Gallus, diuturno hinc regna veterno
Torpent: iam cadunt impune eversa. Novarum

Quot cupidi rerum? Quot foedera pacta negantes!
Spreta abiit pietas, miscentur fanda nefandis.

35. Heu miseram Europam! Non spes, non ulla salutis
Iam via; deterior ventura nepotibus aetas.

O modicae indicium fidei! Quis talia sanus
Omina? Num Petrum cepere obliviam nostri?
Atqui Petrus idem est, qui rite vocatus(?)

40. Edomuitque Gothos et saepe potentior Euro
Nubila detersit nostro impendentia caelo.
Atqui fida manent Petri promissa. Suis se
Consuluisse, inquit, terris operamque dedisse³,
Ne quando sua dicta dies obliteret ulla:

45. Affore non semel insidias causamque doloris,
Ast ita, ut usque pias relevet fiducia mentes⁴.
His metuendum unis⁵, quos libera⁶ dicta crepantes
Libertas⁷ horret subigitque licentia servos,
Nimirum assimiles aut foeno, quod vorat ignis⁸,

50. Aut⁹ fumo undanti, aut fonti quem deficit humor.
Nos genus electum¹⁰, pretio nos sanguinis emptos,
Nos tuta positos¹¹ divinitus in statione,
Mens ubi nil parvum sapiat, nil curet inepte¹²,
Quin puro si nostra fides pretiosior auro

55. Fulserit¹³, hinc nobis¹⁴ parvae post tristia curae¹⁵,
Praesentemque Deum¹⁶ et meritos fore laudis honores¹⁷.

Post haec si quis adhuc tremor est, sibi pectora pugnīs,
Unguibus ora notent, nemo impedit: at gemere usque
Et nostras implere novis terroribus aures

60. Iam tandem parcant miserae obscoenaeque volucres.

Quippe meam ut cuivis pandam, Pie maxime, mentem,
Nunquam equidem extimui; vel si qui forte timorem
Incuteret rumor, te viso, erectus abibam:

- Praesertim magnam Petri cum pronus ad aram
65. Exhilaras terram, caelum urges, Tartara frenas.

Quare age. Certa manet divinae gloria vocis¹⁸:
Stas lapide in solido, stant sancto in vertice regni
Fundamenta tui. Tibi Petrus abenea turris:
Spes fovet ille tuas, alit, erigit. Inclite Pastor,

70. Adde preces precibus: Te cuncta Europa quietis
Te petit auctorem. Pars voti haud irrita cessit;
At tu, quod reliquum est, Petro duce et auspice Petro
Perfice. Venturo cuncti laetabimur anno.

Testimonia ex duabus Epistolis S. Petri desumpta.

¹ Erunt magistri mendaces, qui introducent sectas proditionis. Epist. 2. cap. 2. ver. 1.

² Audaces sibi placentes sectas non metuunt introducere blasphemantes. Ep. 2. cap. 2. vers. 10.

³ Dabo operam et frequenter habere vos post obitum meum ut horum memoriam faciatis. Ep. 2. cap. 1. v. 15.

⁴ Omnem sollicitudinem vestram proicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Ep. 1. cap. 5. v. 7.

⁵ Timorem eorum ne timueritis et non conturbemini. Ep. 1. cap. 3. v. 14.

⁶ Quasi velamen habentes malitiae libertatem. Ep. 1. cap. 2. v. 16.

⁷ Libertatem promittentes, cum ipsi sint servi corruptionis. Ep. 2. cap. 2. v. 19.

⁸ Omnis caro ut foenum et omnis gloria eius tamquam flos foeni. Ep. 1. cap. 1. v. 24.

⁹ Hi sunt fontes sine aqua, nebulae turbinibus exagitatae. Ep. 2. cap. 2. v. 17.

¹⁰ Vos autem genus electum, gens sancta, populus acquisitionis. Ep. 1. cap. 2. v. 9.

¹¹ Ecce pono in Sion lapidem summum, angularem pretiosum, et qui crediderit in eum, non confundetur. Ep. 1. cap. 2. v. 6.

¹² Si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus. Ep. 1. cap. 4. v. 11.

¹³ Probatio vestrae fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur. Ep. 1. cap. 1. v. 7.

¹⁴ Non tardat Dominus promissionem suam. Ep. 2. cap. 3. v. 9.

¹⁵ In quo exsultabitis, modicum si nunc oportet contristari. Ep. 1. cap. 1. v. 6.

¹⁶ Oculi Domini super iustos et aures eius in preces eorum. Ep. 2. cap. 3. v. 12.

¹⁷ Credentes autem exsultabitis luetitia inenarrabili et glorificata. Ep. 1. cap. 1. v. 2.

¹⁸ Verbum Domini manet in aeternum. Ep. 1. cap. 1. v. 25.

5. In funere Custodis Arcadiae Nivildi Amarinthi (Gioacchino Pizzi, * 1716., † 18. IX. 1790.).

Marci Faustini Gagliuffi Scholar. Piarum elegia.

Fleverit Arcadico non unus vertice Pastor,

Fleverit, et cari dissidium capitis

Sit quaestu misero cytharaque dolente secutus,

Te non audita voce, Nivilde, vocans.

5. Non ego; namque etsi pia lamentabile fatum

Haec prata, hi fontes, haec nemora horruerint;

- Attamen aeternae num tempora dicere menti,
 Num licet egregii praemia flere viri?
 O lacrimae, dulces lacrimae, non vos ego mutum
10. Necquicquam patiar mergier in cinerem.
 Viventum mala flere decet, decet humida fletu
 Tollere ad aetherias lumina saepe domos
 Et tremere ignivomum calicem, quem culmine ab alto
 Hei mihi! nescio quae sanguinea, aspera, atrox
15. Dexterâ suppositas Europae fundit in oras
 Adiiciens priscis tot nova monstra malis.
 Hinc dubiae mentes, hinc interclusa salutis
 Cuncta via, hinc hominem vexat et horret homo.
 Sic olim tumido in pelago luctantibus austris,
20. Sic subitae ingruerit turbidus imber aquae
 Navita, iactatae qui primum damna carinae
 Vitarat mediis conscius in scopulis,
 Adveniente hieme, et caeca caligine nescit,
 Qua ferat inde oculos, qua ferat inde pedes:
25. Interea evulsis et cornibus antemnarum
 Et quassis bifido gurgite roboribus
 Necquicquam in tristi contorquet brachia fluctu,
 Brachia longaevum nunquam aditura Patrem.
 Quid memorem infandas tanta inter proelia clades.
30. Quas late hinc illic bellicus ardor agit,
 Quasque auget lacera incedens Discordia palla.
 Quae sibi iura ullo tempore nata negat?
 Viderat haec summis caeli regionibus et iam
 Religio facilem certa ferebat opem;
35. At veluti levium foedissima saecula animantum
 Ausa paludosa emergere ab illuvie,
 Turba amens micuit caeloque obsistere visa est
 Et caligantes contra agitare oculos.
 Tum vero Omnipotens tanto commotus ab ausu:
40. „Cede“, ait, „a turpi, virgo pudica, domo.
 „Romanas solare acies, lectissima corda,
 „Teque refer superis in tua regna choris.“
 Audiit haec roseisque abiit super aethera pennis,
 Civibus amplexum virgo datura piis.

45. Nos igitur miseri! felix Amarinthius! Olli
 Elapso e nigrae faucibus invidiae,
 Spernentique vices scelerum errorumque catervas,
 Olli tam misero tempore parta quies.

**6. In funere Capraræ militiæ pontificiæ summi ducis.
 Marci Faustini Gagliuffi sermo.**

- Mene ire in nugas? Mene ardua quaeque pedestri
 Ridentem sermone sequi et componere versus?
 Atqui nullus amor scribendi me rapit; et me
 Nil iuvat aggerere in cumulum ac praetendere causas,
5. Ingenium arguere et longos culpae labores;
 Nam me posse aiunt, quin et debere. Quid ergo?
 Demittam auriculas, scribam. At quid scribere possim,
 Caprara ut referat meritiæ nova munera laudis?
 An dicam genus egregium? Communia sunt haec
10. Iamdudum decora, et nostri iam saepe poetae,
 Qui nil non raptum veteri e scriptore reportant,
 Fortibus enasci fortes dixere, nec umquam
 Atroci imbelles aquilae accubuisse columbas.
 An mentem atque animum? Non. Qui caput imis
15. Deicit obsequiis pronum et mox subsilit ardens,
 Qui Volteriano flores decerpit ab horto,
 Qui sacra irridet facilis, qui bellulus adstat
 Egeriae ac Thyadi, bene qui mentitur et ultro
 Omnia promittit numquam promissa daturus:
20. Hic vir, hic est, merito quem laudas. Hic bonus audit,
 Hic catus, hic scitus, sunt nomina quaelibet illis.
 At nimium tantis Caprara ab honoribus absens
 Fortem se gessit, priscæ asperitatis alumnum
 Consiliis Fabium, contracta fronte Camillum
25. Difficilem flecti votis iustique tenacem.
 Quae cum ita sint, saeculi edicto illaudatus abibit;
 Sed me interpellant. Quid enim? Si nomine avito
 Dicitur Aeneas, tibi qui praeponitur heros,
 Felsineum confer Phrygio. Dic fortia facta
30. Virtutemque viri, cum formidandus et acer
 Composuit Belgarum acies Arabesque retudit,
 Atque novo solers emuniit obice Romam.
 Dic... itane? Haud faciam. Primum de nomine rerum

- Ludere turpe reor. Dein me tam pacis amantem
35. Cara tulit genitrix, quocumque ut terrear amens
 Armorum motu magnoque irascat Homero
 Virgilioque meo et divina canenti Ariosto,
 Quum recinant pugnas et sparsos sanguine campos.
 Arma canant alii. Superis persolvere grates
40. Me decuit (bene nam memini), quod numine dextro
 Visurus Centumcellas aberam procul urbe.
 Quum cecidit subito Basilius obrutus aestu;
 Sin forte adfuerim, mihi sane haud cura fuisset
 Visere Capraram populares naviter iras
45. Mulcentem et tutos servantem milite colles,
 Sed magni memorans graviora exempla Catonis
 Credo equidem sola tremuissem solus in aede.
 Quid mirum? Tremui, elatum cum funere vidi
 Aeneam, inversis licet esset miles in armis,
50. Et tenues sonitus efferret tibia, quis non
 Suavior in veteres redeat Philomela querelas.
 Cernere erat pompam, quum nox obscura sileret.
 Arderent hinc inde faces, discordia passim
 Tympana flebiliter gement atque ordine longo
55. Quattuor agminibus partitis versicolores
 Ante irent turmae totidemque et legibus isdem
 Ingens post pheretrum tacitae similesque dolentum;
 Nec currus deerant tristes nec ahenea signa
 Ceteraque cerati speciem referentia Martis.
60. O noctem horridulam! O miserum decus! Huncine tantis
 Huncine pro meritis retulit Caprara triumphum?
 Nec potuit reducem cupida inter brachia tandem
 Accipere insigni fulgentem murice fratrem?
 Invida mors, quae cuncta rapis, tu pessima rerum es,
65. Quamquam id saepe negant, quos incitat ambitio, quos
 Luxuria emollit, quos aera aliena fatigant.

7. De Bethlaem in Ara Coeli Marci Faustini Gagliuffi sermo.

- Laeta dies aderat, qua myrrhae et thuris et auri
 Dona olim, ut perhibent, humili divinus in antro
 Excepit risitque infans. Advenerat hora,
 Qua bene iam pasti, bene poti exsurgere gaudent
5. Gaudiloqui e mensa procures matronaque crinem

Et vespertinos moliri rite triumphos.

Curarum ipse autem, raro quod contigit, expers

Prodibam ingamis conviva e sedibus. At vix

Egredium tecto: „Salve o“, me laeta retrorsum

10. Vox vocat adveniens. Verto illicet ora et amicum

Agnosco veterem, quo non iucundior alter

Rem secet argutis miscens iocularia dictis.

„Heus Capitolini prope sunt“, ait, „ostia templi:

„Visere vin' mecum Bethlaeam in imagine formam,

15. „Egregiam sane et quae sit spectabilis una?“ —

„Ultro equidem accedam, quo“, dixi, „cumque placebit.“ —

„Progredere ergo“, inquit, „Cerne o!“ — „Quid?“ — „Cerne!“

— „Quid?“ inquam. —

„Ascensu ut vario superet Capitolia utrimque

„Turba frequens! Reris facturam vota precesque?“ —

20. „Sic reor.“ — „Insanis! Quid enim, dulcissime? An unus

„Ignoras nitidosque viros comptasque puellas

„Haec sacra, ut spectent simul et spectentur, adire?

„Totus es in veteri chartarum pulvere! Mores

„Discendi tibi sunt hominum et vulgaria, si vis

25. „Implere Arcadicas veris sermonibus aures.

„Illa (viden'?) virgo, tali nam nomine dicunt,

„Bethlaeum visura decus procedit: at, ut se

„Inferet et manibus cubitisque obstantia rumpet

„Concilia urgentis turbae mediumque tenebit.

30. „Tum doctae admonitu matris faciemque sinumque

„Componet Iesum inspiciens et saepe reflectet

„Molle caput cupidis curam iniectura Cinaedis.

„Est et qui loculis sudaria posse alienis

„Detrahere optabit lento conamine. Sunt qui

35. „Dinumerent pecudes faculasque atque inde quaternos

„Aut quinos statuunt numeros sortemque periti

„Mota urna facilem sperent certeque futuram.

„At vero gemmis longe lateque micantes

„Divi fasciolas pueri miratur avarus:

40. „Vaccam aviae adsimilem ridens prospectat. Asellum

„Melliti laudant iuvenes taurumque mariti.

„Iesum, si cupias, quis adoret, noscere, dicam:

„Pastores ligno insculpti, castissima mater,

„Aligerum thysi baculoque innixus Ioseph.

45. „Acceleremus iter! Cuncta experiere videndo“.
 Talia dum memorat, Capitoli ascendere clivum
 Coepimus et caecos claudosque atque hoc genus omnes
 Cernimus hac illac aut terga aut brachia nudos
 Poscere opem et longis properantem urgere querelis.
50. „Eccur opprobrium hoc?“ inquit. „Tot praescia Romae
 „Concessit pietas aegris et egentibus aedes.
 „Interea erumpunt tot pestes obruimurque,
 „Qui pedibus calcamus humum lutulentaque strata“.
 Haec ubi dicta, silet templumque subimus et ambo
55. Numen adoramus curvato poplite. At „oh, oh,
 „Aspice, num vera edixi?“ — „Verissima porro,
 „Sed sileas: linguis est inter sacra favendum“. —
 „Parebo monitis, sed tantum respice“, dixit
 Et digito monstrat succinctum ad genua nigranti
60. Veste virum iunctis manibus curtoque capillo
 Colloque exserto testudinis instar aquosae.
 Subrisi; ille autem nostram sic fatur ad aurem:
 „Quam bene novi hominem! Multorum est unus: honestos
 „Hic solet absentes verbis mordere malignis.
65. „Hic bibit, hic pappat dormitque et sanctus habetur,
 „Quod menti faciem austeram praetendit iniquae“.
 Ut primum his dictis tacuit, clamosa patentes
 Ingreditur nova nupta fores et fulta recurvo
 Brachiolo concinni equitis ceu passer in agro
70. Subsultat caudaque leves diverberat auras
 Et ridet regemque nigrum informemque Sibyllam.
 At comes adsurgens: „Sancta cum nullus in aede
 „Vota deo exsolvat, solusne precabere?“ dixit.
 Surrexi et propero linquens penetralia gressu,
75. Ne forte effusis scelerarem templa cacinis:
 „Men' posthac“, dixi, „duce te loca visere sacra?“ —
 „Quidni?“ — „Quidni oras? Melior mihi scurra videris,
 „Quam qui Tartarea quondam circumdatus umbra,
 „Martinum ut posset ridentem carpere, pellem
80. „Taurinam totis ducebat dentibus, usque
 „Dum parte avulsa caput ultro in pariete rupit“.

8. Francisci Gianni carminis extemporanei: „De pugna Marengi“ latina versio extemporanea Marci Faustini Gagliuffi.

Elegia.

- Alcidem dic, Musa, mihi, cui Gallia plaudit,
 Qui tot Marengis milia stravit agris.
 Tempus erat, veterem renovans quo rite querelam
 Absumptum ingeminat Daulias ales Itym,
 5. Quum summa ecce iterum princeps bellator in Alpe
 Ceu sol, qui nubes permeat, emicuit.
 Hinc manus artificum rapido aera horrentia motu
 Submovet, aeternum dissipat inde gelu.
 Cernere erat currus tormentaue bellica passim
 10. Atque equitem in densis fervere militibus.
 Quin tuba terribili sonitu, quin tympana plangunt.
 Et nemora et valles undique saeva sonant.
 Diffugere ferae. Sed nil conterritus unus
 Horrenda Austriadum proelia ductor init,
 15. Ignivomasque ubicumque struit ceu moenia moles,
 Ne qua Italus Italus dux potiatur agris.
 Prima pedes fert arma, equites quem deinde sequuti,
 Plumbeaque in morem grandinis ira tonat:
 Sic Lybico adversi concurrunt aequore venti
 20. Et paribus certant vincere turbinibus.
 Sanguis iit rivis, lacera undique corpora cernas
 Misceri informi funere corporibus.
 Vix via mortis erat: tanto obruta iugera luctu
 Victorum urgentes sistere visa pedes.
 25. Qua gravior Martis species, Berthierius instat
 Illisa ut scopulus frustra agitatus aqua.
 Aspice, qualis equo vectus Desaeius acri
 Fert extremum hostibus trepidis excidium!
 Milia quot sternet, si quae fata aspera vincat!..
 30. Heu superi! ignoto vulnere corripitur,
 Procumbitque super confusae stragis acervum,
 Grandia victrici facta canens patriae.
 Vidit et irato violentior unus Achille
 En Bonapartiades emicat alta fremens,
 35. Emicat et comitem nunquam passurus inultum
 Praecipitat medias mons velut inter aquas.

- Nulla irae requies. Turgentia lumina volvens
 Intonat hostilesque intremuere manus.
 Quo se cumque ferat, mors et victoria praesto est
40. Oppositosque ignes armaque praeteriens
 Obtruncatque feritque aditusque incurrit in omnes
 Dispersasque acies proruit altus equo.
 Nec quisquam, credo, numero superesset ab omni,
 Ni caelum obductis nox tegeret tenebris.
45. At venatorum veluti quem turba fatigat
 Lente abit infrendens in nemora alta leo,
 Talis erat, talis cessit Melassius ira
 Induciasque petens non bene parta dedit.

9. In nuptilis Antonii Malvetii et Iosephae Corsiniae. Ad virum excell. marchionem Iosephum Angelelli, senatorem et legatum Bononiensem ad S. Sedem, M. Faustini Gagliuffi epigramma.

- Quid sit Malvetia, Ioseph, de gente putandum,
 Quid de Corsinio sanguine fama tulit?
 Nil igitur dubitem portendere fausta, beato
 Nunc ubi utrumque genus foedere iungit Hymen.
5. Quin, tempus dum plura vetat, non ultimus augur
 Pauca ego, queis plaudent Felsina tota, canam.
 Divae sponsa tuae, tibi vir venturaque proles
 Adsimilis vestro floreat unigenae.

Per la passione di Cristo sonetto del S. conte Michele Antonio di Sörgo.

Allor' che sull' esangue placabil legno
 Spirò confitto il redentor del mondo,
 Tremò la terra e dal più cupo fondo
 Mugghiò l' abisso in tuon d' ira e di sdegno.
 Il sol, per non veder l' atroce indegno
 Scempio, si ascose nell' orror profondo,
 E gli estinti, ripreso il mortal pondo,
 Abbandonaro il tenebroso regno.
 Parean goder frà lor que' spirti ignudi
 L' antica spoglia in rivestir; ma poi
 Che lacera mirar natura e Dio,

All'avello rivolti, ah! perchè schiudi,
Gridar la tetra bocca? Assai per noi
Fia meglio ritornar nel tetro obbligo!

10. De Christi funere. M. Faustini Gagliuffi versio extemporanea. Epigramma.

- Cum tandem exsanguis placabili ab arbore Iesus
Supremam patri vocem animamque dedit,
Continuo mugire solum tremefactaque abyssus
Excusso hinc illinc alte ululare sinu;
5. Quin ipsum perhibent, tantos ne cerneret ausus,
Solem in nimbo delituisse polo.
Nec minus in veterem centena cadavera formam
Reddita ab infernis subsiliisse viis.
Sunt visi redivivi homines gaudere vicissim,
10. Cum positis steterunt rursus in exuviis.
Ast talem norunt ubi naturam deumque,
Maestum vertentes ad monumenta caput:
„Heu! motu cur terra novo“, dixere, „dehiscis?
„Tristi hac heu! melior nox tua luce foret!“

II. Nekoliko pisama Gaľufovih Ludoviku Biondiju u Rim.

1. Pismo Gaľufovo Biondiju od 9. juna 1821. (Genova).

Mi trovo in campagna col nostro Di Negro, e sento da lui esservi un'occasione particolare per Roma, e volersene esso prevalere per mandarvi copia di una delle Cantiche del Falamonica. Profitto anche io di questa opportunità.

Dal giorno, in cui vi abbiamo abbracciato a mezza strada da Lucca a Pisa, io ho avuto mille piccole distrazioni letterarie o legali. Speravo potermi meglio concentrare nella solitudine dei boschi, ed acudire a due travagli che mi sarebbero carissimi, se il genio del bene mi ajutasse a terminarli tanto bene quanto vorrei. Speranze inutili: vengo tormentato dagl' impegni come da tante mosche. Intanto ho un grande interesse de limare un' operetta già fulta, e non posso dare alla mia lima il molto tempo del quale essa abbisogna. Intanto l' amico mi stuzzica e mi punge, onde io traduca il Poichè lasciando noi tra pianti e pene ecc., e questa

non è impresa nè di una settimana nè di un mese. Dire in latino con tanta semplicità, dignità, eleganza ciò che voi avete detto nella vostra Cantica, caro amico, è difficile troppo, e ve lo attesto dopo alcuni tentativi diligentissimi. Vi è nel vostro scritto fra le altre preziosissima qualità una certa voluttà di dolore la quale pochi dei pochissimi grandi Poeti svegliano pochissime volte nel cuore di chi legge. Io apprezzo questa qualità come un merito eminente in poesia; ed è anche questa qualità che con altre eccellentissime domina sovente nell'Eneide, che mi rende idolatra di Virgilio. Come tradurre: *Phoebe, diu, res si qua diu mortalibus ulla est, Viximus?* Come tradurre: Che breve mostri la brevità di sua vita? Vedrò, cosa potrò fare per eseguire la commissione di un amico qual per me è il Di Negro, e dare a voi un pegno della geniale e vivacissima mia stima. Il pensiero che più mi avvilisce, si è questo: „L' Italia ha una superba Cantica nel suo linguaggio dominante; e che pazzia è la tua, o Gagliuffi, di deformarla nel linguaggio che non si parla, e che si disprezza da molti, e che s' intende e si gusta, Dio sa, da quanti?“ Non importa. Quel che farò, non sarà un tributo alla moda dei letterati democratici che vogliono facilissimo il sentiero alla gloria: io sono per gli ottimati anche nella letteratura. Basta così.

Permettetemi ora che io vi richiami a memoria un argomento di cui vi abbiamo parlato in Pisa il Di Negro ed io. Voi sapete che il buon amico Farnesi era stato da me incaricato di agire in favore di un Cappucino e di ottenergli ciò che egli desidera, nelle forme da me accennate. Il mio Farnesi, se non avesse dovuto lottare colla morte, mi avrebbe reso certamente il servizio. Ora però che si è ristabilito, credo che me lo renderà, specialmente, se voi, come ci avete fatto sperare, vi darete la pena d'interrogare il mio caro Luigi che desidero sanissimo per molti anni, sull' indole della dimanda, e di cooperare con lui all' intento. Dite, vi prego, a lui, che io non lo voglio inquietare, se ancora è in convalescenza o se si trova imbarazzato in affari più urgenti, ma che mi raccomando per aver qualche notizia, e corrispondere alla fiducia che il nostro Di Negro protettore del Cappucino riponeva nell' impegno mio. Avevo incaricato il Farnesi anche di una grazia per me; ma sarei contento che fosse servito prima di me il protetto cliente del mio amico. Io volevo aver libere poche migliaja di lire che ho assoggettate ad un vincolo, da che la Provvidenza mi ha dato qualche cosa che può far le veci di questa migliaja. Ripeto che si lasci

pur da parte la pratica mia, e si finisca e presto e bene l'altra. Auguro intanto al Farnesi ogni prosperità: egli crederà davvero che io parlo davvero: egli sa quanto io l'amo.

E che fanno i bravi congiugi Fani? Salutate due volte il Conte, e tre la Contessa.

Quanto desidero di rivedere o vedere i vostri colleghi del Giornale Arcadico! Io sarei per giustizia fautore di quest'opera grave, utile, decentissima, se non lo fossi un tantino per amor proprio. Betti e voi avete lusingato questo mio amor proprio; ma avete fatto sì che io non possa più dare alla luce se non cose rese facilissime da fatica ostinata. Voi due mi avete messo in una diffidenza che non avevo prima; e vi sono obbligatissimo. Del resto, spero di poter passare un mese in Roma nel 1822 al più tardi. Iddio ci conservi la salute e la pubblica tranquillità.

2. Pismo Gaľufovo Biondiju od 22. jula 1826. (Genova).

L'amico Di Negro mi ha letto ciò che voi vi compiaccete di scrivergli relativamente ai miei Scherzi stampati in Verona; ed io sono stato più dolcemente commosso dalle vostre espressioni che dal ben lusinghiero articolo inserito in favor mio nella Gazzetta Piemontese n°. 83. Io vorrei che gli scrittori dei giornali letterarj avessero sopra tutto in vista il buon senso delle cose che si dicono, e la nobile semplicità del modo con cui si dicono. Non saprei giudicare delle cose mie che spesso mi riescono care quando non ho avuto tempo da raffreddare il mio amor proprio; ma non ostanti gli elogj che mi si fanno, desidero sempre che possa trovarsi nei miei improvvisi il sapere di Orazio, e quella tanto difficile facilità di Virgilio. Io vorrei essere degno di lode agli occhi vostri. Non è la vanità che mi punge, ma un certo amore vivissimo che sento per tutte le cose buone e belle, amore per cui mi danno pena molte produzioni nelle quali si vede il desiderio di brillare.

3. Pismo Gaľufovo Biondiju od 29. augusta 1830. (Genova).

La Pelzet che vi consegnerà questo foglio, è veramente quale è stata dipinta da voi al nostro Di Negro. Ah! perchè non è essa la terza figlia di questo egregio amico? io le farei certamente la corte che non faccio a tante Signore di alta sfera. Poche di queste Signore sono, come la Pelzet, degne di stima per un contegno decoroso ed ingenuo, per un parlare grazioso e sensato, e per un'

amabilità non artificiosa nè volgare. Io non l'ho veduta che poche volte, perchè il mio vivere ha certe leggi le quali mi sono sacre e care anche quando mi è duro l'osservarle; ma vi assicuro che faccio voti fervidi per la prosperità d'un'attrice degna di essere Maestra del più delicato Conservatorio¹. Essa vi stima sommamente, e credo che la stessa Contessa Scolopis non vi stima di più, benchè vi stimi moltissimo. Vi stimo qualche poco anche io, ma sono disgustato con voi da chè mi avete burlato facendomi sperare un non sò qual manoscritto, che non si vede finora. Eh, mandatemelo una volta: altrimenti aspettatemi in Roma dove verrò a levarvelo di mano io stesso². Intanto conservatevi alla vostra felicità e alla consolazione di molti.

4. Pismo Gajufovo Biondiju od 20. marta 1833. (Turin).

Dal nostro Crosa riceverete la presente. Riceverete a tempo debito un esemplare di ciò che stampo: eccovene, non senza un perchè, qualche cenno.

La prima parte è = Specimen De Fortuna Latinitatis = La Seconda = Poëmata = La Terza = Collezione Generale scelta degl' Improvvisi =

Nella terza parte vi sarà un mio Proemio latino, il resto sarà di Bianchini.

Nella seconda non vi saranno che quattro poesie meditate, colla dedica epigrafica d'una a voi, d'una a Gian Carlo, d'una a Sargo, d'una ad Annoni.

Nella prima vi sarà materia grave alle grida dei Romantici, e più dei Francesi, dei quali attacco la lingua con molta forza.

Io avrei premura, che prima dell' Antologia Fiorentina se ne parlasse nel Giornale Arcadico. Roma vi è interessata molto. Vi vorrebbe un articolo ragionato, lunghetto e forte. La cosa sarebbe da voi. Per vostra regola, parlo nel primo libro dello Stato della lingua latina, ed in capitoli distinti sulla pronunzia minus absona e secondo me Romana; sulla sicurezza con cui si giudica la buona o cattiva latinità, sicurezza maggiore di quella con cui si giudica nelle lingue viventi che si perfezionano e guastano dall' uso; sugli

¹ U čast ovoj glumici, štićenici Biondijevoj, ispjevao je Gajuf epigram od 4 distiha upravivši ga na Dinegra, 29. jula 1830.

² Rukopis, što se ovdje pominje, bila je oduja talijanska pjesma Biondijeva u 4 knige (prijevod s latinskoga). Gajuf ga je kasnije primio i poslao Biondiju svoje primjedbe 21. augusta 1831.

eventi contrarii alla latinità, Eresia di Lutero, Luigi XIV, Napoleone. Nel secondo libro parlo del confronto, ed in capitoli 1°. Sulla varietà delle lingue, 2°. Sulle lingue moderne, 3°. Sulle antiche, e preferita per comunicazione generale la Latina peroro in favore delle Scuole Latine. Nel terzo dopo Monita della lingua politica, della lingua patria e dell'istruzione popolare, parlo delle Scienze, delle belle lettere, dei riti dei Cattolici. Finisco col minacciare barbarie.

Scrivetemi due linee, se volete occuparvene onde sollecitare l'articolo. Se mi direte un sì, mi farete piacere e vantaggio: in tal caso vi farò pervenire subito i primi fogli prima che sia pubblicata l'opera. — Silenzio con tutti.

5. Pismo Gaľufovo Biondiju od 19. aprila 1833. (Turin).

Il tutto in massima confidenza.

Eccovi 1°. Il mio Specimen. Giustamente Specimen, perchè credo che crederete che avrei potuto arricchire l'opera di grandi cose speciali, e che qualche erudito, il qual volesse farmi note o aggiunte, potrebbe mettere a contribuzione tutta la repubblica letteraria. A me basta di essere stato il primo all'assalto delle mura nemiche. — Osservate, vi prego alla pag. 9^a. una sinopsi che al mio amor proprio piace più di quella che comincia col brutto esametro *Urbem Romam a principio Reges habuere*.

2°. La mia prefazione ai poemi meditati. Io sono innamorato della mia Cecilia, e godo d'aver detto molto e senza animo o stile contro i depravati che menano uno rumore ormai scandaloso. Il Boncheron è quasi fanatico per la Navis Ragusina: io amo assai il poemetto che dedico a Di Negro e che voi avete forse troppo lodato nel giornale arcadico.

3°. La mia prefazione agli scherzi improvvisi. Fra questi vi è del non cattivo: quello che ho fatto per la madonna del Rosario, in verità sorprende me stesso, benchè io credo essere molto maggiore difficoltà il tradurre che il comporre all'improvviso. Il collettore di tutte le mie bagatelle improvvisi non è più quello che vi ho già nominato: egli non ha potuto terminare il suo impegno, e lo ha addossato ad un bravo giovine di cui faccio menzione, come vedrete.

4°. La minuta della lettera colla quale mandarò al Papa un esemplare della mia opera. Leggetela, vi prego, con attenzione.

Se potete rispondermi subito, mi farete un gran piacere a darmi qualche consiglio, di cui io sia in tempo da profittare. In questa circostanza potete essermi utilissimo.

Per vostra regola.

Io so sofferto alcune peripezie per aver servito in Roma un Governo illegittimo. L'ho servito per timore e per bisogno: l'ho servito coll'autorizzazione del vicegerente che aveva tutte le facoltà pontificie e che mi dispensò dai vincoli delle Scuole Pie con un rescritto che poi fu confermato con maggiore solennità dal Legato a Parigi Card. Caprara: l'ho servito nel Collegio Romano coi Guidi, Giovanucci, Lauri non senz'aver fatto del bene. Pio VII mi fece in Genova alcune proposizioni onorifiche che io non potei accettare per alcune formalità del Card. Somaglia trovate ridicole dal Card. Spina. Tutto ciò vi sarà noto; ma sappiate anche, che il Card. Rivarola il quale mi voleva in Roma, mi ha più volte impegnato non già a fare una ritrattazione, ma un'opera da cui si rilevasse la mia maniera di pensare: che io gli dissi essere questa la mia intenzione: che realmente l'opera da pubblicarsi può essere più che sufficiente ad un fine onesto e conforme alla mia coscienza.

Ciò premesso, chiederete dove vadano le mie mire; ed io vi apro il mio cuore.

Io vorrei terminare i miei giorni in Roma. Avrei di che con quel che è mio, e più colle due pensioni ed una terza migliore la quale mi è annunziata, poichè otterrei facilmente il permesso di goderne fuori. Due o tre stanze in uno stabilimento religioso mi basterebbero per l'intento mio; potrei applicarmi secondo il mio genio, e terminare molti lavori che non ho avuto mai tempo di accarezzare.

Questa idea mi piace più, da che la Provvidenza mi toglie il mio Fravega col quale viveva da tanti anni. Non ostante la presenza dell'ottimo Di Negro, Genova non può piacermi più. Un mio nipote mi vorrebbe allettare, onde andassi in Trieste; ma io sono Romano di cuore. Comunque sia, vorrei fare una corsa provvisoria a Roma; e allora poi mi deciderei. A me però non conviene il rappresentarmi a quell'Arcadia, dove una volta io compariva con decoro. Le vicende passate meriterebbero qualche temperamento. Se credete, parlatene con Rivarola o con Tosti, ovvero, se potete, fate tutto voi. Io vorrei che voi, o alla peggio Tosti, o Rivarola, presentasse personalmente il mio esemplare colla lettera al Papa:

che gli facesse sentire aver io bisogno di alta protezione contro i dardi degl' infrancesati, de romantici, de nemici della S. Sede: che converrebbe farmi avere o una lettera onorevole di gradimento pontificio, o qualche sacro regalo pontificio, o (e sarebbe meglio per mio decoro e vantaggio) l' ordine di Cristo o Gregoriano.

- Pensatevi: fate ciò che vi pare, onde la mia corsa provvisoria sia non indegna di voi stesso e di me e delle lettere: non tardate di consolarmi con un vostro foglio, raccomandato al Di Negro (poichè non sò quando sarò in Genova): *utrum, quid, per quos, quomodo?*

Vi avrò annojato; ma non posso dirvi altro, se non che desidero che voi m' incarichiate di tutto ciò di che mi credeste capace.

Da che voi avete avuto la mia lettera alla quale mi avete risposto, ne ha avuto parimenti mia Tosti che finora non mi risponde. Egli avrebbe potuto essermi utilissimo, ed egli mi è o almeno era affezionatissimo. Forse esso non sarà contento delle cose sue.

6. Pismo, s kojim je Gaľuf naumio poslati papi jedan primjerak svoje knige, pa ga je u prijepisu priložio gornjemu pismu od 19. aprila 1833.

Gregorio XVI. Pontifici Maximo Obsequium Faustini
Gagliuffi.

Excipe, Beatissime Pater, exemplar opusculi mei. Agitur de Fortuna Latinitatis, vel potius de repellenda, quae gliscit, studiorum et morum barbarie. Insurgant in me novarum rerum praecones: me certe scripsisse non poenitebit, quae cordatis hominibus nec ingrata nec inania fore spero, quaeque in lucem ea etiam mente dedi, ut, qui me adolescentem Romae dilexerunt, facile sentiant, me nunquam inter vicissitudines, quibus et ego cesseram, a mea pristina cogitandi agendique ratione descivisse. Quapropter, si me fas est obsecrare abs te, Pater, obsecro, ut bonus bene mihi dicas.

III. Pismo, što ga Benedikt Stay kao poslanik dubrovačke republike u Rimu piše senatu dubrovačkomu 28. februara 1798. ertajući najnovije prilike u Italiji i postane republike rimske¹.

Ill^{mi}, ed Ecc^{mi} Sig^{ri} Sig^{ri} Pⁿⁱ Col^{mi}.

Dal ultimo ordinario a questo sono seguite in Roma tutte quelle mutazioni, che si prevedevano. Le Truppe Francesi comandate dal Genle. Berthier, fatto Campo a Monte Mario scesero poi, ed entrarono li 10 cor^{te} in Città, ed anche in Castel S. Angelo senza alcuna opposizione. Erano esse in buon numero, onde si diffusero immediatamente per molti Quartieri, e Luoghi alti di Roma. Licenziarono la Milizia di Linea del Papa, ed arrolarono alla propria la Civica; trattarono poi la Città come Città di conquista, ordinando per via di quotidiani Editti, e Proclami quello li pareva, e disponendo il Popolo a formarsi in Governo Democratico, come già seguì per via della Cerimonia dell' Albero della Libertà in più Luoghi piantato, specialmente in Campidoglio con grandi feste, acclamazioni, e gli Eviva. Usci poi lo stabilimento del Nuovo Governo Provisorio, dopo l'abolizione del vecchio, con nuovi Magistrati, Ministri, Tribunali ecc. Furono occupati intanto i due Palazzi Pontificj, cioè il Quirinale, ed il Vaticano, dove attualmente abitava il Papa, e guardato questo stesso dalla Guardia Francese, dopo già dimessa, e licenziata la Svizzera. Intanto non pochi Sig^{ri}, ed anche Card^{li} se ne erano partiti, andando a Napoli, o in Toscana. Il Papa stesso già tenuto ben ristretto fù anche obbligato a partire verso Firenze, dove già a quest' ora sarà arrivato. In tutti i Palazzi e privati, e pubblici, ed abbandonati dagli emigrati, ed anche abitati dai Padroni si manda un buon Numero degl' Officiali, perchè ivi non solamente abbiano la sua commoda Abitazione, ma siano anche spesati, serviti ecc. a spese de' Padroni, il che riesce di un infinito incomodo di chi è gravato, ma il massimo gravame è l'imposizione, che si fa ai Possidenti più, o meno secondo le possidenze, e questo arriva a dieci, quindici, venti, e 25 mila in Moneta reale, che non si trova, e bisogna comprarla per sodisfare alle richieste subito, a ragione di 300.400, e anche più per Cento del valore delle Cedole. Io uscendo dall' Abitazione, che avevo nel

¹ Original u dubrovačkom državnom arhivu u svesku XIX. saec. XVIII. br. 2450.

Quirinale, mi sono ritirato in un piccolo Appartamento nel Piano di Roma con dell' incommodo per non poter situare la mia robba, ed ho assunto il Titolo, come Loro Agente d' Incaricato d' Affari della Repubblica di Ragusa in Roma, e tale qualificazione, vedo per varj riscontri, è considerata dai Francesi, come di Nazione Amica. Onde ho messo l' Arme della Repubblica sulla Porta del mio Appartamento, e fatta anche la Cocarda con i Colori cavati dall' Arme, e per me, e per que' pochi Nazionali, che qui si trovano, e per i miei Domestici, che certamente è riguardata, altrimenti sarebbe bisognato di prender la Cocarda Romana, mentre ogn' uno è necessitato, con ordine, di portarla, compresi anche i Preti, ed i Frati. Nella requisizione fattasi dei cavalli in Roma, alcune migliaia de' quali ne ricercavano li Francesi, quasi tutte le stalle grandi, e piccole sono state spogliate, appena lasciandone ad alcune due cavalli per una, a molte non lasciandone alcuno; il che sarebbe anche seguito a me, ma come ad Incaricato Loro, mi furono rilasciati due, senza de' quali non sarei in grado di uscir mai di casa, perchè ho perduto ogn' uso de' piedi. Da tutta questa rivoluzione ho bensì perduta tutte le mie entrate, dopo la perdita delle pensioni, che non eran poche, perdendo anche la paga del Palazzo per il servizio prestato a N. S. nel impiego, che sostenevo. Ora posso dire, che non mi resta che molto poco, cioè ne anche la metà di quanto mi è necessario. Ma poco anche mi resta a vivere; onde tanto minor pena mi prendo. Quel che mi resta però sono i frutti de' LL. di Monti, mà sù questi non è ancora nulla determinato, se sussisteranno, o nò, ed in che maniera sarà stabilito sulla Cedola, che è l' unica Moneta di Roma. Ma tutto questo si vedrà frà poco. Ecco quanto Loro posso dire sù questa gran rivoluzione, di cui ho solamente esposto i fatti, come era mio dovere d' informare l' EE. VV., lasciando a Loro il tempo alle riflessioni.

In queste circostanze, come è stato necessario d' agire, e che molto più sarà necessario per inappresso, non essendo io in istato per la mia vecchiaja e salute molto indebolita di girare, mi sono servito fin ora dell' opera del Sig.^r Giacomo Buonfiglioli, stato sostituto nella mia Segretaria, in tutto quello che occorreva e per i miei affari e per que' di Ragusa, ben conoscendo da molti anni e la di lui onoratezza, e la somma abilità ed esattezza, e sono rimasto sempre sodisfatissimo. Vedendomi dunque avvanzatissimo negli anni, e messi a conto del guadagno tutti que' giorni che sopravvivo, devo ricordare alle EE. VV., che venendo io a mancare, non vi è altro

più approposito di lui, pratico già di Loro affari e di quelli delle riscossioni de LL. de' Monti di tutta Ragusa, a cui si possan commettere con sicurezza e vantaggio i medesimi, essendo esso ben conosciuto da tutta Roma ed avendo l'accesso da per tutto. Prego l' EE. VV. di prestare tutta la fede a questo mio sincerissimo attestato, ed intanto anche per mia quiete e necessario riposo mandarli qualche contrassegno di Loro buona inclinazione e quelle facoltà, che in occorrenza potesse impiegare nei Loro affari e quelli di coteste Opere Pie. In tanto nella circostanza presente io l'ò dichiarato mio, come d'Incaricato ecc., Segretario, facendoli portare il distintivo della Repubblica. Altrimenti l'avrebbero impiegato nelle nuove Cariche della Repubblica Romana

P. S. Perchè con maggiore sicurezza mi possan arivare le Loro riv^{me} risposte, è necessario di variar l'indirizzo nella seguente forma:

Al Cittadino

Bened^o Stay Incaricato d'Affari della Repubblica
di Ragusa

in

Roma.

— — — — —

